

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

**Konflikt beze ztrát: politicko-vojenské souvislosti zásahu
NATO v Kosovu**

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Trojáček

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2019

Jan Trojáček

Bibliografický záznam

TROJÁČEK, Jan. *Konflikt beze ztrát: politicko-vojenské souvislosti zásahu NATO v Kosovu*. Praha, 2019. 74 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí bakalářské práce JUDr. PhDr. Tomáš Karásek, Ph.D.

Rozsah práce: 130 022 znaků (včetně mezer)

Anotace

Bakalářská práce „Konflikt beze ztrát: vojensko-politické souvislosti zásahu NATO v Kosovu“ se zabývá válkou v Kosovu v roce 1999, konkrétně pak operací Spojenecká síla. Práce popisuje revoluci ve vojenství, která změnila způsob vedení boje a dala vzniknout konceptu „clean kill“, tedy novému způsobu vedení čisté války s minimálními ztrátami a sekundárními náklady. V neposlední řadě práce zkoumá pomocí diskurzivní analýzy výroky významných politických i vojenských aktérů.

Práce analyzuje pomocí oficiálních vyjádření a dokumentů rétoriku amerického prezidenta Billa Clintona a premiéra Velké Británie Tonyho Blaira společně s výroky generálního tajemníka NATO Javiera Solana a velícího generála operace Spojenecká síla Wesleyho K. Clarka. Při výzkumu byla uplatněna diskurzivní analýza jednotlivých představitelů. Velká shoda v diskurzu panovala mezi politickými představiteli Velké Británie a USA, ale i generálním tajemníkem NATO. Markantnější rozdíl v diskurzu se objevil u generála Wesleyho Clarka, který se ve větší míře odkazoval na přesnost a bezchybnost použité techniky a zbraní. Jinými slovy očišťoval zásah NATO s poukazem na velmi přesné zbraně a nejmodernější technologie, které byly v Kosovu použity. V první části práce se autor zabývá teorií špinavé války ve srovnání s teorií čisté války v konceptu „clean kill“, který má za následek větší přesnost a tím pádem i minimalizaci ztrát. Druhá část práce se zaměřuje na revoluci ve vojenství a vývoj přesných zbraní, které byly použity v kosovské kampani. Na tuto kapitolu navazuje popis historického pozadí války v Kosovu a samostatného průběhu operace Spojenecká síla. V poslední části bakalářské práce je provedena diskurzivní analýza jednotlivých politických a vojenských představitelů. Práce dochází k závěru, že vojenský zásah NATO v Kosovu byl ospravedlněn s odvoláváním se na morální imperativ zasáhnout, aby bylo zamezeno násilí páchané na nevinných lidech. Spíše než o anihilaci se ale jednalo o morální, ale i technické vyčištění války s poukazem na nejmodernější a nejpřesnější technologie.

Annotation

The bachelor thesis „Conflict without casualties: political-military context of NATO’s intervention in Kosovo “is dedicated to with the war in Kosovo in 1999 in particular to the military operation “Allied Force.” The purpose of this thesis is to describe the Revolution in Military Affairs, which has changed the way in which military conflict and campaigns were fought. Furthermore, Kosovo campaign set up the concept of „clean kill“, which was in other words a new concept of conducting a clean war with both minimal casualties and other secondary costs.

With the application of discursive analysis, this thesis examines the statements of former prominent political and military leaders. The bachelor’s thesis analyses the rhetoric of the US President Bill Clinton, the Prime Minister of Great Britain, Tony Blair, together with the statements of NATO Secretary General Javier Solana and the Allied Force Operation General Wesley K. Clark.

The discursive analysis of each individual was used in the research. There was a general agreement in the discourse of the political representatives from both the UK and the US, but also with the NATO’s Secretary General Javier Solana. More noticeable and distinctive was the discourse of the General Wesley K. Clark, who was more referring to the pin point accuracy and the flawlessness of the weapons and missiles that were used in Kosovo. In other words he purified NATO’s intervention in Kosovo by referring to the most precise and advanced technology and weapons, that were used during the conflict.

In the first part of the thesis the author examines the theory of dirty war vs. the theory of a clean war in the concept of "clean kill", which results in greater accuracy and thus minimization of other losses. The second part of the thesis focuses on the Revolution in Military Affairs, which is followed by the historical background of the war in Kosovo and the course of the military Operation Allied Force. A discourse analysis of individual political and military representatives is executed in the last part of the thesis. The thesis concludes that NATO's military intervention in Kosovo was justified with reference to a moral imperative to intervene in order to prevent greater violence and crime against innocent people. Rather than annihilation, it was more about purification of the war, pointing out to the most modern, advanced and accurate technology, that was used during the conflict.

Klíčová slova

Severoatlantická aliance, revoluce ve vojenství, operace Spojenecká síla, Kosovo, čistá válka, koncept clean kill, diskurz

Keywords

North Atlantic Treaty Organisation, Revolution in military affairs, Operation Allied Force, Kosovo, clean war, „clean kill “concept, discourse

Title

Conflict without casualties: political-military context of NATO's intervention in Kosovo

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce JUDr. PhDr. Tomáši Karáskovi, Ph.D., za jeho odborné rady a možnost pravidelných osobních konzultací.

Obsah

Seznam zkratek.....	3
Úvod	4
1 „Špinavá“ válka vs. „čisté“ bomby v americkém konceptu „clean kill“	7
1.1 „Špinavá“ vietnamská válka	7
1.1.1 Vietnamský syndrom.....	8
1.1.2 Powellova doktrína, jako odpověď na vietnamský syndrom.....	9
1.2 Čistá válka.....	11
1.2.1 Precizní bombardování a přesně řízené střely	11
1.2.2 Minimalizování ztrát.....	12
1.2.3 Vzdušné síly a letecká válka.....	13
1.2.4 Koncept „clean kill“ a vedení čisté války v Kosovu	15
2 Revoluce ve vojenství (RMA) a její souvislosti s konceptem „clean kill“	17
2.1 Nové zbraně	18
2.2 „Hvězdné války“	18
2.3 Politicko-vojenská rovina	19
2.4 Inovace RMA.....	21
2.5 Vysoce přesné zbraně	21
2.6 Vojenské a civilní cíle.....	22
2.7 Výsledek RMA	23
3 Historické pozadí a válka v Kosovu.....	25
3.1 Historie oblasti.....	25
3.1.1 Po Daytonské smlouvě	25
3.1.2 Události roku 1998	26
3.1.3 Incident v Račaku	27
3.2 Operace Spojenecká síla	28

3.2.1	Cíle NATO	29
3.2.2	Průběh operace	30
3.2.3	Konečná fáze operace Spojenecká síla	31
3.2.4	Etnické vražední a vysídlení obyvatel z Kosova	32
3.3	Spojené státy americké jako určující aktér NATO	33
4	Anihilace války pomocí politického diskurzu?	35
4.1	Politická výzva: ospravedlnění nového válečného konfliktu	36
4.2	Konceptuální rámec anihilace	36
4.3	Metafory v politickém diskurzu	37
5	Diskurzivní analýza vojenských představitelů NATO	39
5.1	Americký generál Wesley K. Clark	39
5.2	Prezident USA Bill Clinton	42
5.3	Premiér Velké Británie Tony Blair	47
5.4	Generální tajemník NATO Javier Solana	50
	Závěr	52
	Summary	55
	Použitá literatura	57
	Teze bakalářské práce	63

Seznam zkratek

DCI	Defence Capabilities Initiative
GPS	Global Positioning System
JDMA	Joint Direct Attack Munitions
KFOR	Kosovo Force
KVM	Kosovská ověřovací mise
PGM	Precision Guided Munition
NATO	Severoatlantická organizace
OSN	Organizace spojených národů
RB OSN	Rada bezpečnosti OSN
RMA	Revolution in Military Affairs
SDI	Strategic Defence Initiative
SFOR	Stabilisation force in Bosnia and Herzegovina
UAV	Unnamed Aerial vehicle/drone
UÇK	Kosovská osvobozenecská armáda
UNMIK	Mise OSN v Kosovu
USA	Spojené státy Americké
VB	Velká Británie

Úvod

Zásah NATO v Kosovu je doposud vnímán velmi kontroverzně, a to zvláště proto, že operace nedostala mandát Rady bezpečnosti OSN. Právě intervence NATO v tomto konfliktu je pro svůj důvod, povahu i cíle považována za jednu z ‚nejčistších‘ humanitárních intervencí, které byly kdy vykonány. Cílem bylo mimo jiné vést válku ‚bezbolestně‘, přesně, bez většího rizika a s dosažením co nejmenšího počtu možných ztrát. Válka v Kosovu je současně příkladem výrazné fáze revoluce ve vojenství s použitím zbraní na nejvyšší technologické úrovni, které zahrnovaly chytré bomby naváděné laserem nebo přesné letecké protizemní střely.

Podstata vedení a vnímání války se po roce 1945 razantně změnila. Od jejího ukončení je na válku nahlíženo velmi negativně a odmítavě, včetně explicitního právního zákazu útočné války v Chartě OSN. Aby mohla být operace „Spojenecká síla“ akceptována veřejností, bylo pro ni klíčové válku pomocí diskurzu metaforicky anihilovat. První hypotéza práce představuje předpoklad, že diskurzivní eliminace války v Kosovu byla vedena s poukazem a akcentem na technizaci, elektronizaci, systematizaci, komputelizaci a bezpečnost celé operace, která měla být bezchybná a zcela precizní, přesně v intencích výše zmíněné fáze revoluce ve vojenství. Druhá hypotéza chce ověřit sub-hypotézu, že v diskurzu představitelů NATO jako multilaterální a „technizované“ organizace dominovala v rámci snahy o eliminaci války technická stránka věci výrazněji než u politických zástupců členských států, kteří se spíše odvolávali na humanitární záměr akce. V rámci ověření obou hypotéz bude práce hledat odpovědi i na výzkumné otázky: Proč právě při operaci v Kosovu byl položen tak zásadní důraz na minimalizaci vlastních ztrát a jak tento faktor souvisí s povahou prováděných operací? Další výzkumnou otázkou je; Jaký byl konstruován diskurz u jednotlivých politických a vojenských aktérů a byla výraznou součástí diskurzu snaha o normalizaci nebo anihilaci války s využitím metaforických vyjádření, která lze vztáhnout k technologické revoluci ve vojenství, zobecnitelné pod metaforický koncept „clean kill“? V neposlední řadě se práce pokusí zjistit, zdali existovaly zásadní rozdíly v diskurzu mezi politickými a vojenskými představiteli?

Od skončení druhé světové války dochází ke snaze anihilovat válku pomocí diskurzu. Válka se stává čím dál tím více problematickou a nelegitimní. Politický diskurz nemusí být brán jako vědomá propagace války, nemusí být chápán jako centralizovaná snaha válku zlehčit. V současnosti dochází k tomu, že válka byla vždy převáděna na určité symboly, které jsou snadněji akceptovatelné publikem a mají svoje usazení. Jelikož politické elity ví, že válka je ničivá a obvykle má destruktivní dopady, převádí konflikty na symboly, které jsou snadněji akceptovatelné publikem. Význam použití metafor má za cíl zjemnění a zlehčí celého konfliktu.

Práce poukáže na to, jak aplikace speciálních diskurzivních mechanismů může normalizovat válku, nebo obecně řečeno, jak můžou diskurzivní mechanismy ospravedlnit, legitimizovat a očistit použití síly. Práce se pokusí zjistit, jak se pomocí diskurzu podařilo vojenským a politickým představitelům NATO a americkým a britským elitám transformovat vojenský zásah v Kosovu do podoby oprávněné a zcela legitimní akce. Bakalářská práce se bude zabývat konceptem „clean kill“ jako metaforickou konceptualizací konfliktu beze ztrát a aplikuje jej na válku v Kosovu v roce 1999. Koncept je charakterizován tzv. chirurgicky přesným zásahem a válkou spíše zaměřenou na nervový systém společnosti než vedenou proti vojenským jednotkám. Text představí tuto fázi revoluce ve vojenství, vysvětlí okolnosti zásahu NATO v Kosovu, včetně kontextu debat o humanitární intervenci. Následně provede diskurzivní analýzu výroků představitelů NATO a klíčových politických reprezentantů členských států.

Vzhledem k výzkumným cílům práce jsem jako metodologický rámeček zvolil diskurzivní analýzu jednotlivých vojenských a politických aktérů. Dataset, s nímž jsem pracoval tvoří výroky vojenských představitelů NATO a politických reprezentantů klíčových členských států aliance. Postup je vystavěn na metodologii diskurzivní analýzy, již byly podrobeny výroky vojenských a politických představitelů aliance NATO, generála Wesleyho Clarka a generálního tajemníka Javieru Solany. Druhou součástí diskurzivní analýzy byl rozbor výroků politických představitelů klíčových členských států, konkrétně prezidenta USA Billa Clintona a premiéra Velké Británie Tonyho Blaira. Výsledkem práce je mimo jiné porovnání, zda mezi diskurzem představitelů NATO a představitelů členských států panovaly zásadnější rozdíly.

Jedním z předmětů výzkumu u zkoumaných aktérů byla všechna dostupná videa na serveru „YouTube“. U prezidenta USA Billa Clintona se jednalo o analýzu sedmi videí z oficiálních

tiskových konferencí, u britského premiéra Tonyho Blaira byly analyzovány čtyři videa, v případě generála Wesleyho K. Clarka byly zkoumány tři záznamy a u Generálního tajemníka NATO, Javieru Solana byly analyzovány rovněž tři dostupné video záznamy. Zároveň byly zkoumány oficiální tiskové zprávy vydané Severoatlantickou aliancí a Bílým domem. Předmětem výzkumu byly rovněž mediální rozhovory jednotlivých vojenských i politických aktérů a následně byla provedena analýza jejich výroků, které jsem čerpal z odborných publikací, akademických časopisů a knih.

U Generálního tajemníka NATO, Javieru Solana a u generála Wesleyho K. Clarka, jakožto představitelů NATO, byla provedena analýza všech dostupných tiskových vyjádření z roku 1998 a 1999. Zaměřil jsem se především na první polovinu roku 1999, tedy na období, kdy konflikt v Kosovu probíhal. Čerpal jsem z tiskových zpráv dostupných na oficiálních stránkách NATO. Při hledání potřebných dat, jsem se v projevech a oficiálních vyjádřeních zaměřil především na metafory, známky anihilace a známky očištění, potažmo vyčištění konfliktu, kterého zkoumaní aktéři dosáhli pomocí dobře zvoleného diskurzu.

1 „Špinavá“ válka vs. „čisté“ bomby v americkém konceptu „clean kill“

1.1 „Špinavá“ vietnamská válka

Totální války, charakteristické převážně pro celé dvacáté století, jsou příznačné svojí absolutní destrukcí, velkým počtem padlých vojáků, civilistů a zničením civilního majetku. Pozemní války bývají velmi často nelidské, drsné, kruté a „špinavé“. Byla to ale až válka ve Vietnamu (1955–1975), která měla v USA negativní dopad na veřejné mínění a podporu války jako takové. Válka ve Vietnamu je též nazývána jako první „televizní válka“, jelikož v ní hrála významnou roli média, která zobrazovala skutečnou realitu válečného konfliktu. Americká veřejnost tak měla poprvé možnost v tak velké intenzitě vidět hrůzy „špinavé“ války na vlastní oči (Dunnigan, Nofi, 2014, s. 16). To mělo za následek pokles podpory války a stále větší nárůst požadavků na stáhnutí všech amerických vojáků z Vietnamu. Po podepsání Pařížských mírových dohod v polovině sedmdesátých let dvacátého století došlo ke zlomu a přehodnocení zastávané vojenské strategie. Po válce ve Vietnamu se zrodil vietnamský syndrom vyskytující se napříč celou americkou společností. Jeho charakteristika bude blíže rozebrána v následující kapitole.

V západních společnostech se ve veřejném, ale i politickém diskurzu objevila touha po čisté, přesné a rychlé válce, jež nebude vystavovat civilisty ani vojáky zbytečnému nebezpečí a sníží jejich úmrtnost. Američané jasně deklarovali svoji podporu jižnímu Vietnamu, který válčil protikomunistickému severnímu Vietnamu. Pomoc USA vyvrcholila na konci šedesátých let dvacátého století, kdy bylo Kongresem USA schváleno nasazení půl milionu amerických vojáků. Americký zájem bojovat ve Vietnamu byl založený především na strachu, že se tento malý asijský stát dostane pod kontrolu komunistické strany, což bude mít za následek dominový efekt, který vyústí v zánik demokracií v celé Asii. Tato domněnka se později ukázala jako mylná. Válka ve Vietnamu stála život celkem 58 tisíc amerických vojáků a 365 tisíc vietnamských civilistů (Allawat, 2013, s. 2).

Vietnamská válka byla nelítostná a velmi krvavá. Pro ilustraci – během nechvalně známého masakru v May Lai bylo příslušníky americké pěší divize čítající sto mužů brutálním způsobem zavražděno 504 neozbrojených civilistů. Jednalo se převážně o ženy, malé děti a staré muže. Před smrtí byla většina obětí mučena, ženy a dívky byly znásilněny a jejich těla byla následně zohavena a spálena (Mahini, Barth, Morrow, 2018, s. 1583; Brownmiller,

1975, s. 103–05). Zvlášť šokující byla výpověď amerického vojáka Varnada Simpsona, který celý masakr v roce 1982 detailně popsal. Přiznal se, že nehumánním způsobem zabíjel nevinné civilisty, kterým například „*usekával ruce a skalpoval hlavy*“. Na otázku, proč takové hrozné činy spáchal, odpověděl: „*Hodně vojáků to dělalo, tak jsem dělal to samé.*“ Američtí vojáci neztratili během masakru ani jednoho muže, jelikož se ve vesnici ani v blízkém okolí nenacházeli žádní severovietnamští vojáci, ani příslušníci Vietkongu, kteří by kladli odpor. Za tento čin bylo souzeno dvacet amerických vojáků, přičemž odsouzen na doživotí byl pouze velitel jednotky poručík William Calley. Jeho trest byl však zmírněn, a tak si díky milosti udělené prezidentem Richardem Nixonem odpykal pouhé tři a půl roku v domácím vězení (Mahini, Barth, Morrow, 2018, s. 1584–87). K podobným incidentům, jako v May Lai docházelo během vietnamské války často, a to na obou zúčastněných stranách konfliktu. Po válce ve Vietnamu se zrodila touha po „čisté“ válce, která by významným způsobem přispěla ke snížení počtu padlých vojáků a civilistů a současně by v sobě obsahovala prvky těch nejmodernějších technologií.

1.1.1 Vietnamský syndrom

Vietnamská válka dala vzniknout tzv. „*vietnamskému syndromu*“, který se začal šířit americkou společností v roce 1976, tedy pouze tři roky poté, co byli z Vietnamu staženi američtí vojáci. Jednalo se o averzi americké společnosti vůči americké vojenské účasti v zámoří. Po dvou staletích vítězství způsobila prohra ve Vietnamu velké rozčarování v diskurzu americké veřejnosti. Jakákoliv riskantní válka byla od té doby vnímána jako nežádoucí. Vietnamský syndrom zanechal na americké veřejnosti velkou stopu, která se projevovala především během sedmdesátých let dvacátého století, nicméně trvala po celá desetiletí až do 11. září 2001 (Buley, 2007, s. 63). Výrok amerického generála Maxwella Taylora dokonale vystihuje selhání Američanů ve Vietnamu: „*Armáda byla poslána do Vietnamu, aby zachránila národ, nicméně musela být stažena, aby zachránila sama sebe*“ (Buley, 2007, s. 68).

Podle amerického generála Williama Westmorelanda se válka ve Vietnamu dala vyhrát za předpokladu, že by to političtí reprezentanti dovolili. Mnoho generálů věřilo, že pokud by jim bylo umožněno neomezené bombardování severního Vietnamu, Spojené státy by válku vyhrály. Vietnamská válka byla první válkou, kterou Američané odmítli vyhrát, jelikož cena za vítězství byla mnohými politiky považována za vyšší, než za kterou reálně stála. Vina za neúspěch ve válce však byla přisuzována americkým vojákům. Stanovisko amerických

veteránů z vietnamské války dobře vystihuje absurditu celého konfliktu. „*Problém vietnamské války byl ten, že naši vojáci byli požádáni, aby bojovali ve válce, kterou jim političtí reprezentanti ve Washingtonu nenechali vyhrát.*“ Není divu, že rozčarování, deziluze a znechucení z války se po podepsání mírových dohod jenom prohlubovaly (Buley, 2007, s. 69).

Americký prezident Ronald Reagan později poznamenal: „*Řekněme těm, kteří bojovali ve válce, že už nikdy nebudou mladí vojáci válčit a umírat ve válce, kterou se americká vláda bojí vyhrát.*“ O deset let později použil podobnou rétoriku i prezident George W. Bush (Buley, 2007, s. 69).

1.1.2 Powellova doktrína, jako odpověď na vietnamský syndrom

Americká vojenská kultura se pokaždé lišila od jiných kultur tím, že byla velmi citlivá k jakýmkoliv ztrátám na životech. Zároveň se každá vojenská intervence musela zároveň těšit i veřejné podpoře. Americký styl vedení války byl vždy poznamenán vědomým pokusem obětovat stroje spíše než lidi. Taková válečná averze byla zapříčiněna několika faktory. Za prvé silou amerického individualismu, za druhé politickým systémem, který je založený na zachování národní bezpečnosti, a za třetí velkou vzdáleností místa válek, které se odehrávají mimo americký kontinent. Tyto faktory mají za následek to, že ospravedlnění války je pro americké elity a politickou reprezentaci velmi složité (Buley, 2007, s. 72).

Vojenští i političtí představitelé si uvědomovali, že vojenské, ale i civilní ztráty na životech jsou velmi citlivým tématem. V roce 1989 se předseda sboru náčelníků štábu¹ admirál William Crowe vyjádřil, že americká veřejnost nebyla připravena akceptovat smrt amerických vojáků při zahraničních misích a válkách. Americká veřejnost začala mít nerealistické požadavky na vedení války. Od konce války ve Vietnamu bylo vyžadováno, aby americká armáda jednoznačně dominovala nad nepřítelem, aby jednala rychle a přesně. V neposlední řadě nesměl mít žádný ozbrojený konflikt dopad na kvalitu života v USA. Porážka Američanů ve Vietnamu měla za následek snížení podpory riskantních vojenských operací mimo území USA (Buley, 2007, s. 64). Po skončení války ve Vietnamu se americké armádní velení ujistilo, že chybu z Vietnamu už nikdy nezopakuje (Buley, 2007, s. 73).

¹ Z anglického názvu „Chairman of the Joint Chiefs of Staff“. Nejvyšší vojenská pozice ozbrojených sil Spojených států.

Byl to americký ministr zahraničních věcí a předseda sboru náčelníků štábu Collin Powell, který přišel s vlastní doktrínou vedení války. Generál tvrdil, že vojenská intervence by měla být provedena pouze za podmínek, že bude zajištěna výrazná podpora americké veřejnosti, současně bude dosaženo rychlého a jednoznačného vítězství a dojde ke splnění hlavních bodů jeho doktríny. Powellova doktrína navazuje na „čistou“ válku pouze strategicky, už neřeší její psychologický dopad na populaci. Současně říká, že by nemělo dojít k nasazení ozbrojených sil, dokud nebudou vyčerpány všechny ostatní alternativy. Pouze poté má dojít k použití vojenské síly, aby bylo dosaženo jasně definovaných politických cílů (Bulley, 2007, s. 67).

Doktrína v sobě obsahuje šest stěžejních bodů.

1. Spojené státy americké vyšlou své ozbrojené síly k boji v zámoří pouze za okolností, kdy je to nezbytné pro národní zájem.
2. Pokud jsou do misí vyslány americké jednotky, měly by zvítězit.
3. Ozbrojené složky musí mít jasně definované politické i vojenské cíle.
4. Prostředky, kterými se bojuje, musí být neustále přehodnocovány a podle potřeby upraveny.
5. Musí být zajištěna dostatečná podpora amerického kongresu i americké veřejnosti.
6. Nasazení amerických vojáků do boje by vždy měla být ta poslední možnost (Bulley, 2007, s. 65).

Riskovat ztráty tisíců vojáků a civilů během ozbrojeného konfliktu bylo po Vietnamu nepředstavitelné. Politici i vojenští velitelé si dobře uvědomovali, že pokračování v takové taktice by mohlo obrátit veřejný názor společnosti proti nim. Proto přišli s jiným, „čistým“ řešením války. Zprv došlo k reorganizaci ve struktuře armády. Z civilního vojska se stala armáda profesionálů s lepším tréninkem a možností rychlého nasazení do boje. To mělo pozitivní dopad na zajištění větší důvěry v armádu ze strany veřejnosti. Dalším způsobem, jak předejít velkým ztrátám a vést tak čistou bezrizikovou válku, bylo použití výlučně vzdušných sil a nejmodernější technologií. Ukázalo se, že společnost je schopna mnohem lépe akceptovat ztrátu pár pilotů než tisíců vojáků bojujících na zemi. U letectva panuje ve veřejném diskurzu představa, že se jedná o bezpečný způsob válčení. Každá eventuální ztráta pilota přenáší vinu a odpovědnost z politické a vojenské reprezentace na nejmodernější technologie, které nedokázaly nebezpečí včas odvrátit (Pearson, 2016, s. 12).

1.2 Čistá válka

Jedním z důvodů, proč vést „čistou“ válku, byl bezesporu psychosociální dopad vietnamské války na společnost. Jak je zmíněno v předchozí kapitole, několik desetiletí panoval napříč americkou společností vietnamský syndrom, který se američtí vojenští velitelé snažili vymazat z veřejného diskurzu. Aby si armáda zajistila podporu veřejnosti, začala se během osmdesátých let dvacátého století objevovat v politickém i vojenském diskurzu diskurzivní eliminace válek, která byla vedena s poukazem a akcentem na technizaci, elektronizaci, systematizaci a komputizaci, to vše s cílem zajistit bezpečnost celých operací. Koncept „clean kill“ se ukázal být velmi důležitý pro vedení budoucí moderní války. S tímto termínem a jeho použitím přichází až revoluce ve vojenství (RMA),² které se bude práce blíže věnovat v nadcházejících kapitolách. Podle spisovatelů Carla Conetta a Martina Shawa produkuje RMA „čistou válku“, ve které není cílem vymazat z válčení počet padlých civilistů. (Conetta, 2003, s. 20) Co RMA ve skutečnosti dělá, je to, že dává civilní ztráty do středu pozornosti. Díky RMA vznikla možnost porazit nepřítele za cenu mnohem menších sekundárních nákladů. Nejvýhodnější a nejméně rizikový způsob vedení války se ukázal být za použití výhradně vzdušných sil. Moderní bombardéry a stíhací letouny dokáží pomocí přesné GPS³ zaměřit cíl a zneškodnit jej s přesností několika metrů. Vylepšená přesnost znamená, že se nemusí vybombardovat celé město, aby se zneškodnil jeden konkrétní objekt. Ve srovnání s totálními válkami, které byly typické pro první polovinu dvacátého století, ale i s partyzánskými válkami ve Vietnamu (1955–1975) nebo v Afghánistánu (1979–89) jsou moderní války pro civilisty, kteří nejsou primárně zaměřováni, několikanásobně bezpečnější, nicméně i při nasazení nejvyspělejší techniky jsou vystaveni určité míře nebezpečí (Rasmussen, 2004, s. 11).

1.2.1 Precizní bombardování a přesně řízené střely

Vývoj a použití přesně naváděných střel je charakteristický pro moderní války. Takové střely byly poprvé použity v pozdní fázi války ve Vietnamu, nicméně v průběhu osmdesátých, ale především devadesátých let došlo ke zdokonalení přesnosti a celkovému zlepšení těchto nových „chytrých zbraní“. Americké i britské samonaváděné bezpilotní střely „Tomahawk“ s plochou dráhou letu, dlouhým doletem, použitelné za každého počasí a naváděné pomocí GPS systému dokázaly přesně zaměřit a zničit cíl až na vzdálenost přesahující tisíce

² Z anglického názvu „Revolution in military affairs“

³ Z anglického názvu „Global Positioning System“

kilometrů. Cíl se dal zasáhnout přesně bez vedlejších civilních ztrát či škod na majetku. Přesně naváděné střely s sebou přinesly i vyšší rychlost, přesnost a delší dolet (Sloan, 2002, s. 4). V operaci Spojenecká síla byly tyto zbraně odpalovány z amerických lodí kotvících v Jaderském moři (Haulman, 2015, s. 11).

V roce 1944 bylo shozeno 9 070 bomb vážících 900 kg z 3 024 letadel, aby byla garantována absolutní destrukce specifického cíle. Ten samý cíl mohl být zničen pouze jedním americkým jednomístným dvoumotorovým útočným letounem nesoucím dvě jednotunové, laserem naváděné bomby. S minimalizováním ztrát souvisela i modernizace aliančního letectva, aby mohlo být nasazeno do letecké války proti Jugoslávii. Během zásahu NATO v Kosovu v roce 1999, tedy při operaci Spojenecká síla, bylo použito 23 letounů F 117 ke zničení vybraných cílů v Jugoslávii. Nejvyspělejší bombardéry B-2 Spirit shazovaly na vytyčené cíle bomby naváděné satelitním zařízením, tzv. „Joint Direct Attack Munitions“ (JDAM), v té době s termální přesností až deseti metrů, a použitelné i v noci a za každého počasí. Přes 34 procent zbraní nasazených během operace Spojenecká síla tvořily přesně naváděné střely. Na začátku operace vyžadovala většina přesně naváděných střel oční kontakt s cílem za použití laseru televize a infračerveného světla. Řízené střely s plochou dráhou letu umožnily alianci udržet tempo bombardování i za špatného počasí (Brookes, 2000, s. 6).

1.2.2 Minimalizování ztrát

Během druhé světové války ztratily Spojené státy americké 18 369 bojových letadel. O dvacet let později ve válce ve Vietnamu činily americké ztráty 1 606 letadel. V Kosovu přišlo americké letectvo pouze o dva bojové letouny. Konflikt v Jugoslávii se od těch předchozích lišil ve své podstatě. Při operaci v Kosovu byl kladen velký důraz na minimalizaci vlastních ztrát, což se projevilo na povaze prováděných operací.

Byla to první válka, jež byla vedena čistě pro humanitární civilní ideály. Poprvé v dějinách vojenství měla operace Spojenecká síla za cíl minimální počet ztrát jak na civilním obyvatelstvu, tak i na životech nasazených vojáků v boji (Brookes, 2002, s. 7).

Na začátku operace Spojenecká síla vyjádřil americký velící generál Wesley Clark svůj nesouhlas s původním plánem ničivého bombardování velkých měst Srbska včetně hlavního města Bělehradu. Primárně chtěl předejít velkým civilním ztrátám na životech, které by s sebou tato bombardování přinesla. Současně vydal rozkaz, aby americké letectvo ničilo

srbské tanky, které představovaly největší nebezpečí pro albánskou menšinu žijící v Kosovu. Výsledkem této iniciativy bylo, že v prvních týdnech operace byly zasaženy menší vojenské objekty. Nevýhoda této taktiky spočívala v tom, že se letadla musela držet v nižší nadmořské výšce, což z nich dělalo zranitelnější cíle pro srbskou protivzdušnou obranu. Naopak bombardování z nižší nadmořské výšky zajistilo větší přesnost a tím pádem minimalizaci ztrát na civilním majetku a obyvatelstvu (Haulman, 2015, s. 11–12).

Všechny cíle byly vybírány z hlediska jejich vojenského významu, aby se předešlo poškození nebo zničení civilních objektů. Podle velících generálů operace Spojenecká síla Michaela Shorta a Henryho Sheltona byla učiněna všechna preventivní opatření pro zabránění vedlejším škodám (Human Rights Watch, 2000). Tyto výroky potvrzují i slova tiskové mluvčí NATO Jamie Shea, podle které „*NATO neútočí na civilní cíle, útočí výhradně na cíle vojenské a přijímá veškerá preventivní opatření, aby nedošlo k poškození civilního majetku a ztrátám na životech civilistů*“ (BBC, 1999). Přes veškerou snahu NATO vyhnout se civilním oběťm a ztrátám na majetku se operace Spojenecká síla neobešla bez chyb. Aliance se však řídila tezí, že pokud by případné civilní ztráty převyšovaly důležitost zaměřeného cíle, nemělo by k takovému útoku vůbec dojít (Human Rights Watch, 2000).

1.2.3 Vzdušné síly a letecká válka

Válka proti Srbsku byla jakýmsi pomyslným milníkem válečných dějin. Podruhé od svého založení dosáhla vojenská aliance NATO významného vojenského úspěchu. První velké vítězství NATO se uskutečnilo o několik let dříve, a to při zásahu v Bosně. Aliance vstoupila do války se suverénním státem, vedla čistě leteckou kampaň bez jakékoliv doprovodné pozemní ofenzívy a vyšla z ní jako vítěz. Tehdejší ministr obrany Spojených států amerických Dick Cheney byl velkým zastáncem a podporovatelem leteckých operací. Letecké síly měly k dispozici municí, která byla více než 10 000krát efektivnější a přesnější než bomby používané během druhé světové války (Haulman, 2015, s. 18).

Američtí spisovatelé Alvin a Heidi Toffler⁴ charakterizují leteckou kampaň jako duální válku. Jednu jako vytrvalou válku, která spočívá v postupném oslabování nepřítele skrz kobercové nálety (starý způsob vedení války), druhý způsob vedení letecké války je charakteristický systematickým paralyzováním nepřítele za pomoci přesného bombardování

⁴ Manželé Alvin a Heidi Toffler: významní američtí spisovatelé

klíčových objektů, které umožňují fungování státu (nový způsob vedení války) (Buley, 2007, s. 79).

Vojenský historik John Keegan poznamenal, že válka vedená proti Srbsku v roce 1999 dokázala, že se dá vyhrát pouze za použití letecké síly. Bylo to poprvé v historii vojenství, kdy samostatné nasazení letectva v bojové operaci dokázalo přimět armádu jiného státu, aby se stáhla z postiženého území a podepsala mírové dohody. NATO přitom obětovalo během zásahu dva hlavní principy války, a to překvapení a zdrcující sílu (Paris, 2002, s. 446). Přesto se podařilo alianci vyjít z konfliktu jako vítěz a neutrpět přitom žádné ztráty na životech vojenského personálu (Haulman, 2015, s. 18).

Tento velký úspěch motivoval vojenské velitele i politickou elitu přijmout politiku tzv. „čisté války“, zahrnující v sobě pouze nasazení vzdušných sil vybavených nejmodernější a nejpřesnější municí a bombami, které zasáhnou předem vytyčené vojenské cíle a nedopustí se žádných škod na civilním majetku. Civilní ztráty se tak zredukuje na minimum a již nebude potřeba vést „špinavé“ pozemní války,⁵ které byly nutnou odpovědí na vojenskou agresi jakéhokoliv státu (Pearson, 2016).

Nicméně našli si i tací, kteří nesdíleli panující optimismus z politiky čisté války. Jedním z nich byl i předseda náčelníků štábu Colin Powell, tvůrce Powellovy doktríny. Colin Powell vyjádřil své znepokojení nad příliš velkým optimismem, který panoval napříč americkou společností. Poukázal na to, že by se při ozbrojeném konfliktu nemělo spoléhat pouze na vzdušnou sílu států. Podle něj nemůže být vítězství zaručeno chirurgicky přesnými zásahy letectva. Říká, že taková strategie je navržena, aby dávala naději na vítězství, nikoliv aby doopravdy vítězství zaručila (Buley, 2007, s. 80–81). I tak se používání letecké síly stalo od války v Kosovu pro USA preferovaným způsobem čistého vojenského zásahu ve „špinavých“ konfliktech. Byla to jakási střední cesta mezi nicneděláním a nasazením vojáků do dlouhých a chaotických pozemních válek (Pearson, 2016, s. 12)

Válka v Kosovu přišla tzv. „uprostřed revoluce“. Američané doposud nestihli přeorganizovat své jednotky na základě nové strategie, která v sobě zahrnovala rychlé manévrování pozemních sil podporované letectvem a námořnictvem. USA nemohly nasadit pozemní síly v Kosovu i z toho důvodu, že „nedisponovaly typem spojených mobilních expedičních sil schopných rychlého rozmístění“, což bylo pro válku v Kosovu zcela klíčové.

⁵ Z anglického výrazu „Messy ground war“

Podle spisovatele a politika Michaela Ignatieffa „*Amerika a její spojenci z NATO vedli virtuální válku, protože nebyli připraveni vést válku skutečnou*“ (Ignatieff, 2001, s. 129).

1.2.4 Koncept „clean kill“ a vedení čisté války v Kosovu

Během 78denní letecké kampaně bylo v Kosovu zasaženo 421 stálých a 520 strategických cílů s přesností vyšší než 99,6 procent. Pouze třicet zásahů způsobilo ztráty na civilním obyvatelstvu a majetku, jejich politický dopad byl ovšem masivní (Brookes, 2000, s. 6). Přestože se letecké útoky soustředily především na pozemní jednotky a obrněná vojenská vozidla, došlo i k řadě tragických neštěstí, která měla za následek civilní ztráty na obyvatelstvu a velké škody na majetku. Během bombardování Bělehradu byla 7. května 1999 zasažena bombou JDMA i čínská ambasáda. Při nehodě zahynuli tři čínští novináři a dalších dvacet lidí bylo zraněno (Haulman, 2015, s. 16).

Prezident Bill Clinton nazval tento incident „*tragickou chybou*“. Událost měla za následek zhoršení americko-čínských vztahů a vyvolala řadu protestů po celé Číně. Zasažení čínské ambasády nebylo jediným chybným cílem a selháním nových zbraní během operace Spojenecká síla. V dubnu 1999 byl při náletech v jižním Srbsku zasažen přesně naváděnou střelou osobní vlak projíždějící nedaleko města Lekovac. Při náletu zemřelo třicet civilistů. Velení NATO zdůvodnilo nešťastnou událost tím, že hlavním cílem byl železniční most, nikoli projíždějící vlak (Wikipedia, 2001; Haulman, 2015, s. 14). V polovině května 1999 byla bombami zasažena vesnice Koriša ležící v jižním Kosovu, která byla osídlena pouze místními obyvateli. Neštěstí si vyžádalo 79 mrtvých a 58 zraněných. Několik dní poté bylo bombardováno vězení ve městě Istok. Velitelství NATO se domnívalo, že je zařízení využíváno jako velitelské centrum srbské armády (Haulman, 2015, s. 16).

Z výše popsaných událostí je zřejmé, že se dá koncept „clean kill“ aplikovat na leteckou operaci v Kosovu, ve které sehrál klíčovou roli, přesto však došlo k chybám a nepřesným zásahům. Od začátku operace Spojenecká síla bylo primárním cílem NATO minimalizovat ztráty na civilním obyvatelstvu. Pokrok a posun ve srovnání s válkou ve Vietnamu byl obrovský. Zatímco válka ve Vietnamu, ve které bojovalo půl milionu amerických vojáků, byla „špinavá“, velmi krvavá a každý den přišlo o život v průměru 17,5 příslušníků americké armády (Allawat, 2013, s. 1–3), válka v Kosovu byla oproti předešlým konfliktům vedena úplně jiným způsobem. Byla to čistá válka, která nevyžadovala nasazení pozemních sil. Podle statistik byly civilní i vojenské oběti menší než v jakémkoliv jiném konfliktu, na kterém se americká armáda kdy podílela. Aliance NATO nepřišla ani o jednoho vojáka a

během bojů ztratila pouze dvě stíhací letadla. Nevládní organizace „Human Rights Watch“ došla k závěru, že během bombardování Jugoslávie přišlo o život 495 civilistů, dalších 820 civilistů bylo zraněno, a to v devadesáti různých incidentech (The Kosovo report, 2000, s. 94). Ve srovnání s válkou ve Vietnamu (350 tisíc padlých civilistů) nebo válkou v Zálivu (2,5–3 tisíce padlých civilistů) (Conetta, 2003) se jedná o minimální civilní ztráty a potvrzení toho, že koncept „clean kill“ výrazným způsobem přispěl k vyšší přesnosti zásahů a měl za následek minimalizaci zbytečných civilních ztrát.

2 Revoluce ve vojenství (RMA) a její souvislosti s konceptem „clean kill“

Technika a zbraně použité během operace v Kosovu jsou výsledkem revoluce ve vojenství, která začala již v sedmdesátých letech dvacátého století, ale naplno se projevila především v letech devadesátých a zásadním způsobem změnila prostředky vedení bojových operací. Hlavním cílem této revoluce bylo, aby byla válka vedena novými prostředky. Během studené války se supervelmoci dostaly do tzv. patové situace, kdy výroba nepřinášela žádné politické či strategické výhody a případné použití nukleárních zbraní znamenalo absolutní destrukci světa. Nové řešení se nacházelo v nasazení nových konvenčních zbraní, které bylo možné během konfliktu použít (Ignatieff, 2001, s. 118–119). Současná podoba RMA je spíše spojována s technologickým pokrokem a vývojem vědy. Koncept rovněž začal být důležitý pro následující vojenský vývoj konce dvacátého století.

Podstata vedení a vnímání války se po roce 1945 razantně změnila. Od jejího ukončení je na válku nahlíženo velmi negativně a odmítavě, včetně explicitního práva zákazu útočné války v Chartě OSN.

Článek 1: „*Cíle OSN I. udržovat mezinárodní mír a bezpečnost a za tím účelem konat účinná kolektivní opatření, aby se předešlo a odstranilo ohrožení míru a byly potlačeny útočné činy nebo jiná porušení míru a aby pokojnými prostředky a ve shodě se zásadami spravedlnosti a mezinárodního práva bylo dosaženo úpravy nebo řešení těch mezinárodních sporů nebo situací, které by mohly vést k porušení míru.*“⁶

Aby bylo možné použít tyto nové konvenční zbraně, musely být morálně přijatelné. Bylo klíčové dosáhnout přesného zasažení cílů a minimalizovat veškeré vedlejší následky související s použitím těchto zbraní. Už od počátku svého vzniku se tato nová technologie snažila vytvářet iluzi o bezúhonnosti jejího použití. Podle kanadského historika Michaela Ignatieffa „*Válka...musela být co nejvíc nekrvavá, zcela bez rizika a vysoce přesná*“ (Ignatieff, 2001, s. 119). Jinými slovy, nové technologie přinesly přesnost, vysokou smrtelnost a minimální ztráty na životech. Moderní společnost na konci dvacátého století již neakceptovala ztráty mnoha vojáků a civilistů. Začal převládat názor, že je možné dosáhnout vítězství a vyhrát válku bez zbytečných ztrát.

⁶ Charta OSN, článek 1, Kapitola 1

Teze, že nové technologie a pokrok ve vojenství zredukuje ztráty na životech a zabrání tak velkému krveprolití, není však záležitostí konce dvacátého století. V novověku se věřilo, že děla a kanony s dlouhým dostřelem přinesou rychlejší konec válečných konfliktů, jelikož jsou mnohem přesnější a destruktivnější než zbraně sečné, které byly v minulých staletích velmi rozšířené. Nemožnost použití nukleárních zbraní vyústila v nový technologický pokrok a vývoj zbraní konvenčních. Počátek éry vysoce přesných zbraní se datuje do vietnamské války. Ve Vietnamu byla poprvé použita přesně řízená střela, „*kteřá měla ve své přední části kameru zobrazující cíl, pomocí které technici na základě zobrazení střelu naváděli*“ (Ignatieff, 2001, s. 120).

2.1 Nové zbraně

Dominantním aktérem na mezinárodním poli v oblasti inovací byly a stále jsou Spojené státy americké. Během jedné dekády se Američanům podařilo vyvinout mnoho nových zbraní naváděných počítači, laserem a kamerami instalovanými přímo na nich. Nejvýraznější z nich byla střela bez vojenské posádky s plochou dráhou letu, kterou bylo možné odpálit z lodí, ponorek nebo z letadel ze vzdálenosti stovek až tisíců kilometrů. Tato revoluce by se neobešla bez technického pokroku. Byly to nové pokročilé lasery, které umožnily přesnější zaměření cíle, byly to nové počítače spojené se satelitními družicemi určujícími přesnou zeměpisnou polohu pro vypálení rakety. Všechny tyto technologické pokroky výrazně snížily počet obětí na straně civilního obyvatelstva (Ignatieff, 2001, s. 120). Aplikace některých prvků RMA znamenala opětovný návrat ke konvenčním zbraním v době, kdy světu vládly zbraně jaderné. Byla to právě nemožnost použít jaderné zbraně, která přiměla jak USA, tak i SSSR k přepracování svých válečných doktrín, jež v sobě zahrnovaly nové moderní konvenční zbraně, které bylo možno nasadit v reálných konfliktech. Díky této revoluci se staly Spojené státy americké v osmdesátých letech vojenskou mocností, se kterou se Sovětský svaz dále nemohl srovnávat. Amerika vstoupila do nové počítačové éry a stala se předním inovátorem a průkopníkem nových technologií (Ignatieff, 2001, 120–21).

2.2 „Hvězdné války“

V osmdesátých letech začínal Sovětský svaz ekonomicky stagnovat a prohrávat ve vojenském soupeření se Spojenými státy. Rusové zaostávali nejen v ekonomickém růstu, ale i v oblasti technologických inovací. Navíc byl Sovětský svaz kvůli plánovanému hospodářství na pokraji ekonomického kolapsu a nemohl dál udržet financování výzkumu a

výroby jak konvenčních, tak i atomových zbraní. Američané byli ve vývoji zbraní znatelně dál než Rusové. Představili vesmírný projekt zvaný „Hvězdné války“, známý též pod názvem „Strategická defenzivní iniciativa“,⁷ jež byla navržena americkým prezidentem Ronaldem Reaganem. Jednalo se o obranný systém proti potenciálním nukleárním útokům Sovětského svazu. Jelikož byla část obranného systému umístěna ve vesmíru, dostala název „hvězdné války“. SDI měl za úkol primárně chránit Spojené státy před sovětskými mezikontinentálními balistickými střelami. Komponenty takového systému byly jak vesmírné, tak i pozemské bojové stanice, které pomocí laseru dokázaly zaměřit blížící se sovětské střely a zlikvidovat je (LaFeber, 2004, s. 332).

Hvězdné války a nenukleární přesná výzbroj umožnila Spojeným státům získat vojenskou převahu v přesných zbraních a do velké míry přispěla ke konci studené války. Nicméně to nebyl pouze Sovětský svaz, který zaostával v nových technologiích, v nichž byly Spojené státy na vrcholu. Francie, Německo a Velká Británie spoléhaly na USA v oblasti ochrany, bezpečnosti a nové vojenské techniky. Markantní rozdíly ve vyzbrojení se projeví až v 90. letech dvacátého století, když se NATO začalo angažovat na Balkáně. Evropské státy NATO nebyly schopny velkých vojenských akcí v blízkosti svého území nebo mimo něj a spoléhali na pomoc Američanů. Jednalo se především o velká vojenská letadla a o přístup k satelitům a dalším strategickým informacím (Ignatieff, 2001, s. 122–123).

2.3 Politicko-vojenská rovina

Revoluce ve vojenství přinesla do jisté míry ospravedlnění vojenského zásahu a současné nalezení podpory veřejnosti. V tomto směru se RMA stala užitečným nástrojem politiků, který představuje snížení vojenských ztrát, jež jsou mezi západními společnostmi vnímány velmi negativně. Pokud umí politické elity správně použít prvky RMA, mohou upevnit svůj vliv, aniž by čelily širší kritice. K dalšímu problému může dojít ve snaze zredukovat ztráty na straně civilního obyvatelstva. V současné době se veřejnost zajímá nejen o vojenské oběti, ale i o civilní. Každá zbytečná civilní ztráta je pak podrobena silné kritice veřejnosti a má negativní dopad na politickou reprezentaci daného státu (Brabec, 2010, s. 45). Nové technologie umožnily politikům zredukovat finanční prostředky vydávané na obranu tím, že zvýšily přesnost zásahů, což mělo za následek snížení použité munice. V roce 1989 dokonce klesla částka vydávaná na obranu Spojených států z šesti na tři procenta HDP. Během

⁷ Z anglického názvu „Strategic Defense Initiative“, zkráceně SDI

devadesátých let dvacátého století došlo pak k snížení amerického vojenského personálu o více než třetinu (Ignatieff, 2001, s. 126).

Od války v Perském zálivu v roce 1991 začala být RMA konceptem používaným politiky, vojenskými veliteli, vědci a experty, jenž vysvětluje použití informačních technologií, které umožnily Spojeným státům použít vojenské síly bezprecedentně přesným a efektivním způsobem. Revoluce ve vojenství představuje nové možnosti války s nízkými vojenskými i civilními ztrátami, možností přesných zásahů, nasazením malých, ale velmi účinných vojenských jednotek, které jsou schopny efektivně zničit nepřátelské cíle. To vše dělá z války politický nástroj (Rasmussen, 2004, s. 6–7).

Válka, jak připomíná Clausewitz, je vedena politikou a postupně se stala opravdovým politickým prostředkem Spojených států amerických. RMA umožnila americkým ozbrojeným složkám bojovat s velmi malým rizikem a velkou pravděpodobností vítězství. Dalším důvodem, proč Američané vstupují do války s menšími obavami, je fakt, že se jim žádný soupeř nedokáže ve vyspělosti zbraní a techniky vyrovnat (Rasmussen, 2004, s. 12). RMA zpochybňuje Clausewitzovo chápání a vedení války. Namísto vítězství v rozhodujících bitvách za použití velké síly a počtu vojáků se strategie RMA zaměřuje na to, jak vést válku s cílem dosáhnout rozhodující dominance v menších a kontinuálních úderech za pomoci použití menšího počtu vojáků, kteří jsou podporováni jednak letectvem, tak i námořnictvem, které mají k dispozici ty nejmodernější laserem naváděné zbraně (Rasmussen, 2004, s. 23).

Nový koncept RMA byl oficiálně ohlášen na začátku 90. let 20. století v USA, jelikož se jednalo o nejdramatičtější a zásadní změnu od vynálezu jaderných zbraní. Pokrok v technologiích měl markantní vliv na revoluci ve vojenství. Proces celé revoluce začal již v pozdní fázi války ve Vietnamu. Nicméně byla to až válka v Perském zálivu (1990–1991), která poskytla první jasnou indikaci, že se změnil způsob boje a vedení války, kterou právě ovlivnila RMA. Ve velkém byl termín používán prezidenty Billem Clintonem a Georgem W. Bushem (Sloan, 2002).

2.4 Inovace RMA

RMA představovala změnu způsobu vedení války. Velkou inovací, kterou revoluce přináší, je masové využití té nejmodernější informační technologie a její použití při ozbrojených konfliktech. Technická stránka této revoluce v sobě zahrnovala dálkové přesně naváděné střely.⁸ Tyto nové vojenské prvky změnily způsob vedení konvenční války a dokázaly zefektivnit komunikaci mezi veliteli a vojáky nasazenými v boji (Sloan, 2002, s. 17). RMA znamenala změnu dosavadní vojenské strategie, či způsob vedení války. Tato nová strategie v sobě zahrnovala využití té nejlepší informační technologie, která zajistila dokonalejší komunikaci mezi veliteli a vojáky nasazenými v akci. Dokonalejší a vyspělejší technologie tak zmenšily ztráty na životech a zredukovaly plýtvání municí (RMA examined, s. 7).

Tato nová forma vedení boje v sobě zahrnovala rychlost, vysokou přesnost zásahu na velkou vzdálenost, eliminaci konkrétních vojenských cílů a v neposlední řadě vyhnout se ztrátám na civilním majetku. Ty státy, které úspěšně implementovaly nové prvky zbraní do svého arsenálu, měly ulehčenou cestu k vítězství (Freedman, 2011, s. 17). Kořeny revoluce ve vojenství byly spíše technologického než politického rázu. Přesné navádění nebylo jediným prvkem RMA. Velkou roli v revoluci ve vojenství hrály i počítače, jež byly propojeny s vojenskými satelity, dálkové střely bylo možné kontrolovat pouze přes počítače, které tak poskytly velitelům možnost rychlého manévrování a zajistily lepší koordinaci letectva, námořnictva a pěchoty (Ignatieff, 2001, s. 125).

2.5 Vysoce přesné zbraně

Prvním velkým konfliktem, kde byla nasazena vysoce přesná technika, byla válka v Zálivu v roce 1991 (Ignatieff, 2001, s. 122). Přestože počet těchto přesných zbraní nasazených během konfliktu nedosahoval ani deseti procent, ukazovaly tyto střely svůj velký potenciál ničivé smrtící síly použité na velkou vzdálenost. Řadí se mezi ně střely s plochou dráhou doletu. Ve větší míře byly použity při bombardování Bagdádu. Přesnost a bombardování na velkou vzdálenost změnily způsob vedení boje. Podle nové koncepce mají být války rychlé a cíle zasaženy s maximální přesností. Navíc z politického hlediska zamezilo přesné ostřelování z velké vzdálenosti ztráty na životech vojáků a zajistilo tak větší společenskou podporu pro vojenský konflikt (Ignatieff, 2001, s. 123).

⁸ Z anglického názvu „Long term precision guided munition“ neboli (PGM)

RMA s sebou přináší i určitá rizika. Fakt, že umožňuje ozbrojeným složkám předejít zbytečným ztrátám na civilním obyvatelstvu, má bumerangový efekt. Po nasazení nových, přesně naváděných zbraní se společnost ještě více než kdy předtím začala soustřeďovat na počet padlých civilistů. Každá civilní oběť představuje problém, který podkopává bezchybnost a přesnost nových zbraní. Čím menší je míra ztrát, tím více pozornosti se upíná na jednotlivé oběti. Například během druhé světové války se nedostávalo civilním ztrátám zdaleka takové pozornosti, jakou mají nyní. Technika a zbraně byly ve srovnání s dnešní moderní technikou velmi nepřesné a jejich použití si vyžadovalo velké vojenské i civilní ztráty, které byly vnímány jako nezbytná součást každého většího konfliktu (Rasmussen, 2004, s. 12, 14). Na jedné straně umožnila RMA snazší vedení válek, na straně druhé má za následek těžší ospravedlnění smrti a destrukce, které s sebou přináší. Možná největší bumerangový efekt RMA je vyvolání falešného pocitu bezpečí. Společnosti pak žijí v představě, že války jsou vedeny bezpečně a zcela beze ztrát (Rasmussen, 2004, s. 14).

2.6 Vojenské a civilní cíle

Jedním z hlavních cílů RMA je přesná identifikace cílů na velkou vzdálenost. Jedná se primárně o jejich detailní průzkum, určení a rozpoznání. Toho se dá dosáhnout pomocí laserových dálkoměrů, bezpilotních letounů UVA či nejmodernějších satelitů. Klíčové je přesné zaměření a navigace na vytyčený cíl. Následkem zvýšené přesnosti je demilitarizovaná válka, v níž jsou zredukovány výdaje na munici (The RMA examined, s. 11).

Dochází i ke změně cíle boje. Až do poloviny dvacátého století šlo primárně o zničení a snížení počtu vojáků, tudíž i bojeschopnosti armády. Cílem moderní války je naopak úder na klíčová centra státu zahrnující vojenské velitelství, satelity, elektrárny, televizní vysílače a radary. Poškození nebo zničení těchto zařízení má obrovský dopad na morálku civilního obyvatelstva. Proto je diskutabilní, zda je moderní válka méně, nebo více krutá než války minulého století. Takto paralyzovaný stát sice stále disponuje ozbrojenými složkami, nicméně jejich koordinace a zapojení do boje po odříznutí komunikace je nulová. Nový způsob vedení války zcela smazal rozdíl mezi civilními a vojenskými cíli. Klíčové vojenské cíle mají většinou více využití, a tak při zasažení elektrárny, která paralyzuje vojenské velitelství, dojde současně k odstavení nemocnic, škol a veřejné dopravy (Ignatieff, 2001, s. 124–125).

2.7 Výsledek RMA

Od první světové války až po válku ve Vietnamu byl během bojů zabit, nebo těžce zraněn v průměru jeden americký voják z patnácti. Pokud by tento algoritmus měl být přenesený na válku v Iráku v roce 2003, znamenalo by to, že by Spojené státy přišly celkem o 16 000 mužů. Avšak po obsazení velkých iráckých měst v prvních fázích operace v dubnu 2003 přišlo o život pouhých 108 vojáků, 399 bylo zraněno a 14 zajato. V přepočtu to znamená, že při operaci „Irácká svoboda“ zemřel 1 voják ze 480. Jeden den bojů v Iráku měl za následek 5 padlých mužů. Ve srovnání s předchozími konflikty to je zanedbatelné číslo. Jeden den bojů během druhé světové války si vyžádal 211 obětí. O dvacet let později přišlo během bojů ve Vietnamu za jeden den o život 18 amerických vojáků (Rasmussen, 2004, s. 9). Revoluce ve vojenství tak představovala konec století totalitních válek minulosti a otevřela novou éru virtuálních válek opírajících se o ty nejmodernější technologie (Ignatieff, 2001, s. 126).

Tabulka 1: Průměrná denní ztráta amerických vojáků

Conflict	Daily Losses
Revolutionary War (1775–83)	1.8
War of 1812 (1812–15)	2.5
Mexican War (1846–48)	2.9
Civil War (1861–65)	
Union	76.4
Confederate	51.1
Combined	128.2
Spanish-American War (1898)	6.4
World War I (1917–18)	198.2
World War II (1941–45)	221.3
Korean War (1950–53)	30.3
Vietnam War (1959–75)	17.5
Gulf War (1991)	4.9

Zdroj: (Dunnigan, Nofi, 2014, s. 21)

Tabulka popisuje průměrnou denní ztrátu amerických vojáků během velkých světových, ale i domácích válek. Je patrné, že s nástupem moderních technologií se počet denních ztrát několikanásobně snížil (Dunnigan, Nofi, 2014, s. 21).

Americký prezident komentoval RMA v roce 2003 takto: „*Ještě víc, než předtím ochraňuje vysoká přesnost našich technologií životy našich vojáků a životy nevinných civilistů.*

Zdrucující většina munice shozená v irácké kampani byla přesně řízena. Je to nová éra války, ve které můžeme zaměřit režim, nikoliv národ“ (Bush, 2003). Jinými slovy, prezident George W. Bush hovoří o civilistech chráněných precizními zbraněmi, které jsou produktem RMA. Tímto výrokem se snaží válku očistit a poukázat na to, že moderní technologie jsou natolik vyspělé a přesné, že míra ohrožení civilistů je zredukována na minimum.

3 Historické pozadí a válka v Kosovu

3.1 Historie oblasti

Teritorium současného Kosova má dlouhou a pestrou multikulturní historii, zvláště pak pro Albánce a Srby má značný kulturní i náboženský význam. Srbové považují Kosovo za část svého území už od vzniku Srbského království. Rovněž Albánci vnímají Kosovo jako neoddělitelnou součást svého teritoria (Laryš, 2007, s. 112). Po druhé světové válce se v Jugoslávii ujal moci bývalý partyzán Josip Broz Tito. Přestože komunistický režim Jugoslávie oficiálně deklaroval právo národů na sebeurčení, stalo se Kosovo v roce 1945 součástí Srbska. Nicméně od roku 1947 získalo vlastní ústavu a současně mělo i zastoupení ve federativních orgánech Jugoslávie.

Kosovo leží v jižním Srbsku, má pestrou populaci, kterou tvoří především etničtí Albánci. Do roku 1989 byl tento region v rámci Jugoslávie do velké míry autonomní. V roce 1947 získalo Kosovo svoji ústavu a bylo plnohodnotně zastoupeno ve federativních institucích Jugoslávie. Současně došlo v tomto období i k poklesu srbsky hovořící populace. To vše mělo za následek vyostření a zhoršení vztahů mezi Srby a Albánci (Laryš, 2007, s. 114–116).

Srbský nacionalismus propukl v devadesátých letech dvacátého století. Situace využil srbský prezident a hlava Svazové republiky Jugoslávie Slobodan Milošević k upevnění moci a omezení albánské autonomie v Kosovu pomocí vydaných předpisů a nařízení (Bell-Fialkoff, 2003, s. 293). Po vyhlášení nové srbské ústavy v roce 1990 ztratilo Kosovo svůj autonomní status a ocitlo se pod přímou kontrolou srbské vlády. Kosovští Albánci tomuto kroku silně odporovali. (Pelikán, 1996, s. 28) Ve snaze vyhlášení nezávislosti na Srbsku vyhlásili o rok později kosovští poslanci referendum, které ale uznala pouze Albánie a Kosovo nadále zůstalo pouze provincií Srbska. (Laryš, 2007, s. 120).

3.1.1 Po Daytonské smlouvě

Během devadesátých let protestovali kosovští Albánci proti Miloševićově vládě jenom mírně. Doufali, že otázka Kosova bude zahrnuta v Daytonsko-pařížské smlouvě v roce 1995. Smlouva sice řešila územní rozdělení regionu, nicméně jelikož nemělo Kosovo status svazové republiky Jugoslávie, dohoda jej nezmiňovala. Neschopnost vypořádat se s otázkou Kosova během daytonských vyjednávání přivedla kosovské Albánce k myšlence, že pouze násilí a nepokoje přitahují mezinárodní pozornost. Po založení Kosovské osvobozené

armády (UÇK)⁹ v roce 1996 a kolapsu Albánie jako státu o rok později se konflikt v Kosovu opět rozhořel. Z Albánie se začaly pašovat zbraně, které umožnily vyzbrojení separatistů UÇK. Po sériích konfliktů a teroristických útocích na srbské policejní síly deklarovala UÇK boj za nezávislost Kosova na Srbsku (Kerton-Johnson, 2011, s. 58).

V únoru 1998 zahájily srbské ozbrojené síly operace s cílem vyhlazení a eliminování ozbrojených složek UÇK z Kosova. Učinily tak po vyjádření amerického vyslance Roberta Gelbana, pověřeného prezidentem Billem Clintonem, který prohlásil: „*Není pochyb o tom, že je UÇK teroristickou organizací*“ (Moran, 2006).

3.1.2 Události roku 1998

Během roku 1998 měl ozbrojený konflikt mezi srbskými ozbrojenými složkami a kosovskými separatisty za následek smrt více než 1500 kosovských Albánců a donutil 400 tisíc lidí opustit své domovy. Mezinárodní společenství stále víc znepokojoval eskalující konflikt v Kosovu spojený s humanitárními následky a rizikem rozšíření do sousedních zemí. Miloševićova lhostejnost k diplomatickým krokům a jednáním, které by přispěly k mírovému vyřešení krize, byla velmi znepokojivá.

Na konci března 1998 přijala RB OSN rezoluci č. 1160, ve které odsoudila nasazení srbských policejních složek proti civilistům a poklidným demonstracím. Současně odsoudila teroristické útoky páchané UÇKa uvalení zbrojního embarga na Svazovou republiku Jugoslávii a Kosovo (Rezoluce RB OSN 1160). V květnu 1998 byly na zasedání Rady NATO stanoveny dva hlavní cíle týkající se kosovské krize. Za prvé se mělo dosáhnout jejího mírového řešení, jak požadovalo mezinárodní společenství, za druhé mělo dojít k podpoře a zajištění stability a bezpečnosti v sousedních zemích s konkrétním důrazem na Albánii a bývalou jugoslávskou republiku Makedonii (NATO, 2001, s. 124).

Dvanáctého června 1998 byly na dalším zasedání Rady NATO probírány následovné kroky, které by vedly k vyřešení kosovské krize. Odpovědí za nasazení ozbrojených sil jugoslávské armády v Kosovu byla rezoluce Rady bezpečnosti OSN (dále jen „RB OSN“) č. 1199 ze září 1998. Rezoluce mimo jiné vyjádřila hluboké znepokojení nad nadměrným používáním síly srbských bezpečnostních složek a jugoslávské armády a vyzvala obě strany konfliktu k zastavení palby a vyhlášení příměří. Rovněž žádala státy, aby učinily všechna opatření k řešení situace uprchlíků (NATO, 2001, s. 125). Ozbrojený konflikt mezi srbskou armádou

⁹ UÇK: Kosovská osvobozenecská armáda, albánsky: „*Ushtria Çlirimtare e Kosovë*“

a UÇK vedl k vysídlení 230 tisíc obyvatel Kosova. Prezident Bill Clinton se v reakci na rostoucí nebezpečí konfliktu vyslovil následovně. „*Jsem odhodlaný udělat vše, abych zabránil opakování lidskému krveprolití a etnickému čištění*“¹⁰ (Clinton, 1999b), které se stalo v Bosně o pár let dříve (Kerton-Johnson, 2011, s. 58). Na základě rezoluce RB OSN č. 1203 byly schváleny dvě vojenské mise. První spadala pod Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která vyslala do Kosova ověřovací misi (KVM)¹¹ za účelem pozorování pozemských aktivit. Druhá dohoda umožnila složkám NATO provádět letecké průzkumné mise. Dále rezoluce definuje situaci v Kosovu jako hrozící humanitární katastrofu (Kříž, 2012, s. 24–25).

Třináctého října 1998 po zhroucení a vy eskalování situace v Kosovu schválila Rada NATO povolení k leteckým útokům. Tento krok byl učiněn za účelem odstrašení prezidenta Miloševiče, který pak v poslední chvíli souhlasil, aby se srbské jednotky z Kosova stáhly. Jeho rozhodnutí o stažení srbských ozbrojených sil z Kosova vedlo k odvolání leteckých útoků. Navzdory těmto krokům došlo na konci prosince 1998 k opětovné eskalaci situace, doprovázené řadou provokativních incidentů z obou stran a použitím nadměrné a nepřiměřené síly srbskou armádou a speciální policií. Od poloviny ledna 1999 se situace dále zhoršila a boje se opět obnovily (NATO, 2001, s. 125).

3.1.3 Incident v Račaku

Incident nazývaný „masakr v Račaku“, který se odehrál 15. 1. 1999 ve vesnici ve střední části Kosova. Při incidentu bylo srbskými ozbrojenými jednotkami povražděno 45 etnických Albánců (Longhurst, 2004, s. 71). Po události emigrovalo z Kosova dalších 5500 civilistů (UNHCR 1999). Incident byl důležitým a zlomovým milníkem ve změně nálady a přístupu západních států k celé krizi. Představitelé aliance se domnívali, že pokud Miloševiče nepřinutí k míru diplomatickými kroky, budou muset použít sílu (Kříž, 2012, s. 47). Severoatlantická aliance vydala 30. ledna prohlášení, že Rada NATO došla k rozhodnutí, že generální tajemník NATO má plnou autoritu a pravomoc dát povolení k leteckým útokům na vybrané cíle na území Jugoslávie...za účelem zamezení násilí páchaného v Kosovu. Činit tak bude do té doby, než dojde k politickému konsensu a splnění požadavků ze strany

¹⁰ „I am determined to do all that I can to stop a repeat of the human carnage in Bosnia and ethnic cleansing.“ Bill Clinton, Washington Post, 9. 6. 1998.

¹¹ Z anglického názvu „Kosovo Verification Mission“

mezinárodního společenství (NATO, 1999). Jinými slovy aliance vyžadovala splnění svých požadavků pod výhrůžkou použití síly.

V únoru 1999 se konala mírová konference ve francouzském městě Rambouillet, jež ilustrovala, že ještě nikdo nebyl připravený použít vojenskou sílu k řešení konfliktu. Vládě Svazové republiky Jugoslávie a zástupcům kosovských Albánců byla předložena dohoda, která požadovala okamžité ukončení bojů, odzbrojení příslušníků organizace UÇK, stažení srbských jednotek z Kosova a zajištění autonomie pro Kosovo na dobu tří let (Longhurst, 2004, s. 71). Jednou z dalších podmínek bylo rozmístění 30 tisíc vojáků NATO po celém území Kosova. Druhé kolo mírových jednání se konalo v Paříži od 15. 3. do 19. 3., ale bylo po krátké době zrušeno, když vyšlo na jeho, že Srbové nadále navyšují počet svých vojáků v Kosovu a zintenzivňují násilí na kosovsko-albánském obyvatelstvu (Kříž, 2012, s. 50).

Zatímco delegace kosovských Albánců dohodu z Rambouillet podepsala, srbská strana přítomnost vojsk NATO na svém území striktně odmítla s poukazem na ohrožení suverenity země. Mírové jednání v Rambouillet a v Paříži tak skončilo neúspěchem. Krátce poté odešli z Kosova členové verifikační mise společně s americkým vyjednavatelem Richardem Holbrookem. Severoatlantická aliance odpověděla 24. března 1999 leteckými útoky, které trvaly až do 10. června 1999. Operace nesla označení „Spojenecká síla“ (Kříž, 2012, s. 48–51). Důvodem schválení operace byla stále se zhoršující humanitární situace v Kosovu a strach z rozšíření konfliktu do okolních států, především Albánie, Bosny a Makedonie (Seybolt, 2007, s. 85–86).

3.2 Operace Spojenecká síla

Dva dny před začátkem operace – 22. března autorizovala aliance NATO generálního tajemníka Javieru Solana, aby zahájil letecké útoky proti Srbsku. Javier Solana poté pověřil generála Wesleyho K. Clarka, aby vedl leteckou válku proti Jugoslávii. Americký senát schválil rezoluci, která dávala prezidentu Billu Clintonovi pravomoc zahájit leteckou válku proti Jugoslávii. Dne 24. března ráno zahájily vzdušné síly NATO vojenskou kampaň proti Svazové republice Jugoslávii útokem na klíčové vojenské cíle v Kosovu. Bylo to poprvé za 50 let, co NATO vstoupilo do války se suverénním státem. Jednalo se čistě o leteckou válku, ve které měly v rámci aliance jednoznačnou dominanci Spojené státy americké. NATO vyhlásilo válku Srbsku nikoliv z národních zájmů některého členského státu, nýbrž aby zabránilo další civilní válce a etnickému čištění na Balkánu a aby vynutilo dodržení rezoluce Spojených národů (Haulman, 2015, s. 10–11). Den před začátkem operace byl v Srbsku

vyhlášen výjimečný stav, který 25. března následoval přerušением diplomatických styků s Velkou Británií, USA, Francií a Německem. Hlavním důvodem zahájení operace Spojenecká síla bylo zabránit humanitární krizi a genocidě páchané na obyvatelích Kosova. Spojené státy a jejich spojenci nechtěli, aby se opakovalo etnické čištění, jako tomu bylo v Bosně a Hercegovině (The Kosovo Report, 2000, s. 301–319).

Prvotní domněnka spočívala v tom, že aliance začne s lehkým bombardováním vybraných vojenských cílů v Kosovu, aby ukázala prezidentu Miloševićovi, že je připravena použít i vojenskou sílu, pokud nestáhne srbské ozbrojené složky z Kosova. Představitelé aliančních států doufali, že si Milošević uvědomí vážnost situace a přistoupí na mírová jednání. To se ale nestalo a prezident Milošević naopak zintenzivnil etnické čistky v Kosovu, což vedlo k nárůstu vysídlených osob. Prvotní strategie NATO selhala, proto bylo rozhodnuto o rozšíření cílů i na území Srbska (Dyson, 2009, s. 50).

Převaha NATO byla bezesporu obrovská, nutno však podotknout, že jugoslávská armáda patřila během studené války k největším v Evropě a znala dobře celý terén svého území. Ve srovnání s leteckou kampaní v Iráku v roce 1991, kde většinu území tvořila poušť, bylo území Kosova a Srbska ideální pro maskování. Při zahájení letecké kampaně čítaly ozbrojené síly NATO v regionu pouhých 35 tisíc vojáků. Osm tisíc vojáků bylo rozmístěných v Makedonii a 27 tisíc vojáků SFOR umístěných v Bosně a Hercegovině. Jednotky aliance nemohly být nasazeny mimo území těchto dvou států (The Kosovo report, 2000, s. 86–87). Plánovaná pozemní akce byla odsunuta až na finální fázi války, která měla přijít v druhé polovině roku 1999, jelikož NATO nedisponovalo povolením k použití pozemního vojska na území Kosova. Přítomnosti pozemních jednotek v Kosovu tak bylo dosaženo až po podepsání mírových dohod s politickou reprezentací Federální republiky Jugoslávie v červnu roku 1999. Namísto pozemní intervence bylo rozhodnuto o letecké kampani, která ve své konečné fázi nabrala výrazně na intenzitě (Brabec, 2010, s. 49).

3.2.1 Cíle NATO

Cíle NATO v souvislosti s konfliktem v Kosovu byly vyjádřeny v prohlášení vydaném na mimořádném zasedání Severoatlantické rady, které se konalo v Bruselu dne 12. dubna 1999, a opětovně byly potvrzeny představiteli států a vlád ve Washingtonu dne 23. dubna 1999. Konkrétně se jednalo o následující:

1. Prokázané zastavení všech vojenských akcí a okamžité ukončení násilí a represe.

2. Stažení srbských vojenských, policejních a polovojenských sil z Kosova.
3. Umístění mezinárodních vojenských jednotek v Kosovu.
4. Bezpodmínečné a bezpečné navrácení všech uprchlíků a vysídlených osob zpátky do Kosova a neomezený přístup k organizacím humanitární pomoci.
5. Založení politické rámcové dohody pro Kosovo na základě dohod Rambouillet v souladu s mezinárodním právem a Chartou spojených národů (NATO, 2001, s. 126).

Generální tajemník NATO Javier Solana se týden od zahájení operace Spojenecká síla vyjádřil k hlavním cílům aliance následovně. „*Ze všeho nejdříve bych chtěl rád zdůraznit, že politické cíle NATO zůstávají stejné. Zprvé musí přestat vraždění kosovských civilistů a ničení jejich majetku. Zadruhé musíme ukončit úděsnou humanitární situaci, která se nyní odvíjí v Kosovu, a také musíme vytvořit vhodné podmínky pro návrat uprchlíků zpět do jejich domovů. Zatřetí musí v Kosovu dojít k politickému řešení krize na základě dohody z Rambouillet*“ (Solana, 1999c).

3.2.2 Průběh operace

První fáze kampaně nebyly tak intenzivní a zdrcující, jak se čekalo. Zprvé chyběl jasný plán a seznam cílů, které bylo zapotřebí zneškodnit. Zasahování vojenských cílů v Kosovu nebylo příliš účinné, jelikož nedokázalo zabránit vyhánění kosovských Albánců z Kosova a nepřinutilo srbské vojáky ke stažení z oblasti (Kříž, 2012, s. 73). Jedním z hlavních výsledků summitu při padesátém výročí NATO z dubna roku 1999 bylo zahájení iniciativy DCI (Defence Capabilities Initiative). Cílem této iniciativy bylo zajistit, že aliance může efektivně vykonávat vojenské operace napříč celým spektrem a odpovídat tak na humanitární krize například vykonáním mírových operací a učiněním veškerých kroků k obraně spojeneckého území (Sloan, 2002, s. 77).

V prvním měsíci války se NATO zaměřilo na útoky uvnitř Kosova, které zahrnovaly srbskou protivzdušnou obranu, vojenské cíle, komunikace a průmyslové zóny. Vojenská převaha NATO byla ve všech směrech nepochybná, avšak srbská armáda byla velmi dobře organizovaná, měla vynikající výcvik a špičkovou morálku. Vzdušná obrana státu byla během této války rozhodující. Srbsko mělo zastaralou, nicméně velmi účinnou protivzdušnou obranu. Přestože letadla NATO sestřelila šest jugoslávských letounů, dalších sto bylo zničeno na zemi a šest vojenských a civilních letišť bylo rozbombardováno, nedokázala aliance zcela kompletně zničit srbskou protivzdušnou obranu, která byla schopna

udržet letadla NATO nad 15 000 stop (tedy 4600 metrů) (The Kosovo Report, 2000, s. 86, 93). Aliance sice uzemnila jugoslávské letouny, avšak srbský protivzdušný obranný systém zůstal neporušený (Brookes, 2000, s. 7).

Bombardování z pěti kilometrů degradovalo přesnost leteckých úderů, jelikož malé cíle jako tanky nebylo možné z takové výšky přesně zaměřit a zneškodnit (Haulman, 2015, s. 12). Navzdory intenzivní letecké kampani nabíralo na konci března 1999 etnické čištění na intenzitě. Týden po zahájení operace opustilo Kosovo více než 100 tisíc uprchlíků. Výsledkem Miloševičovy neústupnosti bylo rozšíření seznamu cílů, nacházejících se v centrální části Srbska včetně hlavního města Bělehradu (Haulman, 2015, s. 13).

Ve snaze ukončit válku co nejdříve se velitelství NATO na summitu 23. dubna 1999 rozhodlo rozšířit letecké útoky i na území Srbska, a to včetně civilních cílů, které byly v prvním měsíci bombardování ušetřeny. Jednalo se o tzv. strategickou infrastrukturu zahrnující mosty, elektrárny, továrny a komunikační centra. Předchozí letecké útoky na vojenské cíle v Kosovu nebyly příliš účinné. Změna cílů nacházejících se v Srbsku měla urychlit konec války a přimět Bělehrad k podepsání mírových dohod. Podle zpráv NATO bylo při druhé fázi bombardování odpojeno a zničeno 70 procent elektrické produkce, 80 procent ropných rafinérií. Devět dálnic a sedm letišť bylo vyřazeno mimo provoz (Kříž, 2012, s. 74; The Kosovo report, 2000, s. 93). Letecké údery aliance donutily srbské jednotky rozptýlit se po území Srbska do menších skupin, což do velké míry oslabilo a paralyzovalo jejich koordinaci a schopnost vést efektivní válku proti kosovským Albáncům (Brabec, 2010, s. 49).

3.2.3 Konečná fáze operace Spojenecká síla

Poté, co se NATO začalo připravovat na vojensku invazi do Kosova, souhlasila jugoslávská vláda s mírovými návrhy a 9. června 1999 podepsala v makedonském Kumanovu kapitulaci. Dokument je též známý jako „*Vojenská odborná dohoda*¹²“. Mírová dohoda souhlasila se zřízením mírové mise OSN v Kosovu ve spolupráci s NATO. Pozemní jednotky NATO – Kosovo Force (KFOR) byly součástí mírové mise OSN UNMIK a jejich oprávnění k dohlížení na pořádek schválila RB OSN rezolucí č. 1244. Rezoluce byla schválena čtrnácti hlasy Rady kromě Číny, která se hlasování zdržela (The Kosovo Report, 2000, s. 96).

¹² Z anglického slova „Military Technical Agreement“

Podle jugoslávských zdrojů padlo 600 srbských vojáků, z toho polovina kvůli bombardování NATO. Na základě publikace „*NATO Crimes in Yugoslavia*“ přišlo o život během války 495 civilistů a 820 bylo zraněno, navíc bombardování způsobilo rozsáhlé škody na životním prostředí (Kříž, 2012, s. 79). Z více než milionu kosovských Albánců se stali uprchlíci a 10 tisíc z nich bylo zabito, znásilněno nebo těžce zraněno (The Kosovo report, 2000, s. 97). Severoatlantická aliance uskutečnila během operace 38 400 bojových letů a 10 484 úderů, během nichž bylo svrženo 26 614 kusů munice (Kříž, 2012, s. 74; The Kosovo Report, 2000, s. 92). Podle oficiálních zdrojů ztratilo NATO v boji 32 bezpilotních průzkumných letadel a dva stíhací letouny „F-117“ (Kříž, 2012, s. 75). Během operace však aliance neztratila ani jednoho vojáka.

3.2.4 Etnické vraždění a vysídlení obyvatel z Kosova

Po zahájení leteckých útoků NATO nabralo etnické vraždění na intenzitě. Podle zpráv UNHCR se již před začátkem války pohybovala čísla kosovských běženců mezi 150–200 tisíci. Letecké nálety pak proces vysídlení urychlily. Srbské autority přisuzovaly vysídlení osob vyvolané panice z leteckých náletů a bombardování. Ve skutečnosti srbské vojenské jednotky zahájily krvavou kampaň proti kosovsko-albánské populaci. Dokonce i mezinárodní vládní i nevládní organizace došly po vyšetřování k závěru, že srbské vojenské jednotky byly zapojeny do systematické, dobře naplánované kampaně teroru a vyhoštění kosovských Albánců z Kosova (The Kosovo Report, 2000, s. 88–90).

Během následujících 78 dnů letecké kampaně bylo vyhnáno mimo území Kosova přibližně 863 tisíc osob (The Kosovo Report, 2000, s. 304). Převážná většina z nich uprchla do sousední Makedonie či Albánie, zhruba 80 tisíc uprchlíků bylo deportováno do zemí EU či USA. V samotném Kosovu se v lesích a horách ukrývalo dalších 590 tisíc uprchlíků. Celkově tato čísla naznačují, že zhruba 90 procent albánské populace muselo opustit své domovy (The Kosovo Report, 2000, s. 90). Počet vnitřně vysídlených osob a uprchlíků z Kosova činil na konci letecké kampaně 1,5 milionu osob (Huysmans, 2002, s. 602).

3.3 Spojené státy americké jako určující aktér NATO

Operace „Spojenecká síla“ rovněž představila významný technologický a schopnostní rozdíl mezi Spojenými státy a evropskými spojenci (Sloan, 2002, s. 77). Došlo ke zjištění, že vojenský arsenál nejmodernějších/přesných střel evropských spojenců z členů NATO je velmi limitovaný. Aliance jako taková sice disponovala mnoha přesnými střelami, avšak byla to z velké části zásluha pouze amerického vybavení. Přestože se leteckých kampaní v Kosovu zúčastnilo třináct členských zemí aliance, více než 70 procent munice, která byla během operace použita, pocházelo z USA. Méně než polovina evropských spojenců disponovala bombami naváděnými laserem a pouze Velká Británie byla schopna dodat střely s plochou dráhou letu. Spojené státy měly munici, kterou byly schopny použít za každého počasí. Jednalo se například o satelitem naváděné střely. Z pěti tisíc letadel, která mohli evropští spojenci nasadit do boje, bylo pouze 10 procent schopných přesných zásahů. Evropští členové aliance navíc výrazně zaostávali za Američany ve sledování, průzkumu, inteligenci a zpravodajské činnosti (Sloan, 2002, s. 78).

Severoatlantická aliance nejvíc spoléhala na Spojené státy v oblasti přesně naváděných zbraní, které mohly být použity za každého počasí i během nočních operací. Nejmodernější americké přístroje měly natolik dobré technické vybavení, že mohly identifikovat a zneškodnit nepřátelská letadla, a to i mimo vizuální dosah (Hulman, 2015, s. 12–13). Pouze v oblasti průzkumu pomocí nasazení bezpilotních letadel vynikaly německé a francouzské modely a v průběhu operace byly nasazeny společně s americkými bezpilotními letadly „Predator“ (UAV)¹³ (Sloan, 2002, s. 78).

Podle americké profesorky mezinárodních vztahů Elinor Sloan nezahrnují evropské členské státy NATO dostatečně rychle moderní prostředky do svých vojenských systémů, aby zamezily stále se zvětšující technologický rozdíl mezi americkými a evropskými ozbrojenými silami. Kosovská operace poukázala na deficit v přesně naváděných střelách, bombardérech na dlouhé dolety a tajných letadel (Sloan, 2002, s. 80).

Tento fakt pouze potvrzuje skutečnost, že bez podpory USA by operace Spojenecká síla neměla šanci na úspěch. Spojené státy se tak ukázaly jako hlavním určujícím aktérem NATO. Operace Spojenecká síla byla první velkou válečnou operací NATO. Celkem se jí

¹³ Z anglického názvu Unarmed Aerial Vehicle nebo také dron

zúčastnilo třináct členských států z celkových devatenácti.¹⁴ Nicméně i přes tak velký počet zasahujících zemí dominovaly celé operaci Spojené státy. Nejen zajišťovaly velení celé operace, poskytly nejvíce letadel vybavených tou nejmodernější municí. Spojené státy zapojily do operace 61 procent všech bojových letadel včetně bezpilotních letounů. Americký personál tvořil při operaci Spojenecká síla 75 procent všech zapojených sil NATO. Američané měli převahu i ve vzduchu, poskytli nejvíc letadel a uskutečnili 29 552 bojových náletů NATO z celkových 38 004 (Kříž, 2012, s. 71; Haulman, 2015, s. 18). Evropští spojenci se na operaci podíleli následovně. Francie dodala 84 kusů letadel, Itálie 58 kusů, Velká Británie 39 a Německo 33 (Kříž, 2012, s. 71).

Na Jugoslávii bylo celkem vypáleno 8 160 přesných střel, z toho bylo 7 procent (582) francouzských, 4 procenta (360) kanadských, 3 procenta představovaly střely nizozemské a britské a 2 procenta čítaly střely španělské. Z celkem 14 leteckých sil zapojených do konfliktu méně než polovina vstoupila do konfliktu s vybavením na přesné zásahy (Brookes, 2002, s. 7). Americké letectvo poskytlo tu nejmodernější municí, odpálilo 650 JDMA střel, které se ukázaly být přesnější než bomby naváděné laserem, a to i v mlze a při vysoké oblačnosti. Nicméně z celkového počtu odpálených střel bylo během operace procento těchto nejmodernějších zbraní poměrně malé. Americké zpravodajské služby poskytly 99 procent cílů pro leteckou kampaň. NATO tak bylo zcela závislé na USA, jelikož zpravodajské informace společně s nejmodernějšími technologiemi umožnily vést bezpečnou leteckou válku s velmi nízkými ztrátami na civilním obyvatelstvu (Haulman, 2015, s. 18).

¹⁴ Belgie, Dánsko, Francie, Holandsko, Itálie, Kanada, Německo, Norsko, Portugalsko, Španělsko, Turecko, Velká Británie a Spojené státy americké.

4 Anihilace války pomocí politického diskurzu?

Válečné konflikty mají velmi často negativní dopad na veřejné mínění populace, z tohoto důvodu je po politickém diskurzu vyžadováno, aby vynalezl sofistikované a výlučné mechanismy popisující ten samý konflikt, ale zásadně měnící způsob, jakým je konflikt vnímán (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 5).

Příkladem úspěšného využití metaforické anihilace je druhá libanonská válka, iniciovaná Izraelem. Izraelské zahájení nové druhé války v Libanonu v roce 2006 mohlo vyvolat řadu veřejného znepokojení a kritiky. Použití pouze popírající techniky v politickém diskurzu, mezi které patří popírání a zmenšování konfliktu, nestačilo, jelikož měla válka dopad na víc než milion Izraelců. Proto byla použita metaforická anihilace, jinými slovy se v politickém diskurzu začaly objevovat metafory, které měly za cíl zmírnit celkový dopad války a zajistit podporu veřejnosti. Jejich úkolem bylo válku normalizovat a začlenit ji do běžného života izraelské společnosti.

Použití těchto anihilačních a normalizačních metafor dobře popisuje autorka článku „*Metaforická anihilace druhé libanonské války (2006) z pohledu izraelského politického diskurzu*“ Dalia Gavriely-Nuri. Autorka říká, že politickému diskurzu během libanonské války dominovaly čtyři hlavní metafory, které představovaly čtyři světy. „Válka je práce žen – svět žen, válka je lék – zdraví, válka je byznys – svět obchodu a válka je sport – svět sportu.“ Tyto metaforické konstrukce měly jediný účel, a to prezentovat válku jako „normální“ událost, která je součástí každodenního života Izraelců. Během celého průběhu války se podařilo pomocí těchto metafor minimalizovat vojenský konflikt, především pak masivní bombardování jižního Libanonu izraelskými obrannými složkami, a utajit i počet obětí na obou stranách. Pomocí anihilace a metafor se podařilo válku transformovat do „opodstatněné akce“, s níž se většina Izraelců ztotožňuje i nyní. Intenzivní výskyt normalizačních metafor a tomu přizpůsobený politický diskurz anihiloval celou válku (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 6).

Prvním světem je, který autorka zmiňuje je svět žen „*Válka je práce žen.*“ Celá řada metafor ve vztahu k ženám se objevovala v politickém diskurzu během libanonské války. „Obyvatelstvo Izraele rozumí, že jestli chce dlouho trvající ticho a mír, tak se musíme *postarat o* Hezbollah.“ „Izrael musí *vyčistit* jižní Libanon od účinných střel.“ Právě tato slova jsou mnohdy spojována se ženami a jejich prací (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 11).

Druhá metaforická konstrukce, která se často v diskurzu objevovala je spojená se zdravím „*Válka je lék*.“ Nepřítel Izraele je zobrazován jako nemoc a infekce, kterou musí Izrael vyčistit a sterilizovat. „Potřebujeme izolovat tento *smrtící virus* stejně tak jako teror, který je s ním spojován.“ „Pomalu, ale jistě zničíme tuto *nemoc* nazývanou Hezbollah.“ Další často používanou metaforou bylo spojení „chirurgicky přesné zásahy“, jež odkazuje na přesnost, dobrou přípravu a způsobování minimální škody (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 12).

Třetím světem je svět sportu „*Válka je sport*.“ Metaforická konstrukce války jako sportu není unikátní pouze pro izraelský diskurz. Opakovaně se používala slovní spojení jako „*klíčové hráči*“ nebo „*pravidla hry*“. „Armádě se stále nepodařilo zničit *otevřící pětku* organizace“ (odkazující se na armádní vedení nepřítele).

Poslední metaforická konstrukce představuje svět obchodu „*Válka je byznys*.“ Premiér Izraele Ehud Olmert na začátku války pronesl: „Může letectvo *doručit zboží*?“ Během libanonské války naplňovaly metafory z byznysového prostředí dvě hlavní funkce. Zaprvé přeměnily válku v rozumné uskutečnění obchodu a zamlžily všechny případné morální otázky. Jedna z nejpůvodnějších metafor byla „*cenovka*“. Další novou populární metaforou byla „*banka cílů*“, což znamenalo seznam míst v Libanonu, která bylo zapotřebí zničit.

4.1 Politická výzva: ospravedlnění nového válečného konfliktu

Úspěchem politické reprezentace válčícího státu je, když míra veřejné podpory války přetrvává i po několika týdnech od jejího vypuknutí. V případě druhé libanonské války dosahovala míra veřejné podpory po dvou týdnech 82 procent. Dokonce převažoval veřejný názor, že by mělo být během konfliktu použito více síly. Tento příklad z druhé libanonské války ilustruje efektivní a dobré použití anihilačních metafor a politického diskurzu, který přinejmenším během prvních týdnů války dokázal efektivně čelit kritice a udržel veřejnou podporu války na velmi vysoké úrovni (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 7). Izraelská vláda rovněž nikdy oficiálně nevyhlásila válku a snažila se dělat vše pro to, aby válku zamaskovala, přikryla politickým diskurzem a anihilačními metaforami. Izrael jako stát, který byl součástí více válek než jakákoliv jiná demokratická země od konce druhé světové války, dokázal efektivně využít normalizační metafory, které válku anihilovaly (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 8).

4.2 Konceptuální rámec anihilace

Na začátku válečného konfliktu se politický diskurz charakterizuje popírajícími technikami, které ignorují a zmenšují význam války. Cílem je popřít fakt, že je daná země de facto ve

válečném stavu, nebo že dokonce válku vyprovokovala. Válka je pak prezentována jako malý, lokální a triviální konflikt, který se týká pouze zasaženého území, nikoli celého státu. Média se systematicky vyhýbají použití termínu „válka“, ten bývá často nahrazen jinými termíny, například „válčení“, „boje na severu“, „konflikt na východě země“ apod. (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 7).

Metaforická anihilace se dá definovat jako strategie, která systematicky používá ustálené metafory, aby neutralizovala a zakryla negativní obraz kontroverzních vojenských misí a přetvořila je do konsensuálních případů, nebo dokonce vytvořila úplně jiný obraz konfliktu, který bude akceptovatelný i širší veřejností. Výskyt válečných metafor v politickém diskurzu závisí na dvou faktorech, a to na veřejné podpoře a době trvání konfliktu. Čím déle ozbrojený konflikt trvá, tím více se v politickém diskurzu vyskytují metafory, které mají za cíl udržet veřejnou podporu na vysoké úrovni. Místo odstranění termínu „válka“ z politického diskurzu ilustruje metaforická konstrukce diskurzu válku jako běžnou věc a nedílnou součást každodenního života obyvatel (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 8).

4.3 Metafory v politickém diskurzu

Podle izraelské autorky Dalii Gavriely-Nuri se metafory stále častěji stávají nezbytnou součástí politického a vojenského diskurzu. Politické funkce metafory reflektují a spoluvytvářejí způsob, kterým myslíme a vnímáme politiku nebo vojenské konflikty. Metafory mají tu moc zakrýt páchané zlo, obelstít posluchače, zkreslit konflikt, zajistit podporu nebo odpor veřejnosti. Jinými slovy se jedná o velmi silný řečnický prostředek, který má nedožrnnou moc, pokud se použije ve správný čas (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 9).

Využití metafor v politickém diskurzu je nezbytný prvek pro jakékoliv vedení mas. Světové osobnosti, mezi něž se řadí například Winston Churchill, Martin Luther King nebo Bill Clinton, hojně využívaly metafory ve svých projevech. Použití metafor dávalo jejich přednesu přesvědčující tón k získání přízně davu. Za posledních 25 let došlo k rychlému nárůstu použití metafor jak ve válečném, tak i v mírovém diskurzu. Podle autorky Dalii Gavriely-Nuri jsou válečné normalizační metafory v politickém diskurzu destruktivním zařízením, které má sílu transformovat válku či ozbrojený konflikt do stavu, který je vnímán jako „přirozená“ nebo „normální“ součást lidství a běžného života. Přirozenost či normálnost války znamená, že politický nebo vojenský diskurz nezahrnuje synonyma jako smrt, zármutek, úzkost a zničení. Politici, kteří cíleně přirovnávají válku ke hře nebo sportu, vědomě aplikují a užívají válečné normalizační metafory, aby ospravedlnili svoji politickou

agresi například při zahájení nové války a přinutili tak své posluchače přijmout jejich politiku (Gavrieli-Nuri, 2008).

Metaforická anihilace vyžaduje více než jen manipulaci masami politickou elitou. Jedním z hlavních cílů je nevědomá kooperace obyčejných lidí. Ta dosáhne svého maxima, když se stane součástí slovníku lidí, kteří nepatří mezi vojenskou či politickou elitu. Jakmile jsou válečné normalizační metafory začleněné do politického diskurzu, začnou se postupně objevovat ve slovní zásobě běžných lidí, kteří je nevědomě rozšiřují mezi sebou. Adopce a cirkulace těchto metafor ve všedním rozhovoru znamená, že byla anihilace v politickém diskurzu úspěšná, jelikož se metafory staly součástí slovníku obyčejných lidí (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 17).

Lingvistický pohled na metafory je detailně představen ve vědecké práci Georga Lakoffa a Marka Johnseny „*Metaphors we live by*“, které znázorňují způsob, kterým je na metafory nahlíženo. Autoři je vnímají raději jako nástroj než jako umění, nástroj, s jehož pomocí se dají ovlivnit naše myšlenky, to může ovlivnit lidské chápání skutečnosti a představit poměrně jinou realitu. Metafory jsou nedílnou součástí lidského uvažování, jsou nástrojem k chápání událostí. Nejedná se pouze o jednotku věty, nýbrž o způsob, kterým se dají myšlenky sdělit. Význam a síla metafor spočívají v tom, že jejich použití v mluveném či psaném projevu je tak běžné, že projde bez povšimnutí (Gavrieli-Nuri, 2008, s. 9).

5 Diskurzivní analýza vojenských představitelů NATO

„Diskurzivní analýza zkoumá, jakým způsobem lidé skrze text či soubor textů konstruují smysl a význam objektů aktivit sociálního světa. Jedná se o širokou kategorii všech přístupů, které kladou důraz na funkci jazyka, nebo zkoumají jazyk mimo omezené kategorie gramatiky, fonetiky a fonémiky. Jedním z cílů diskurzivní analýzy je uchopit způsob, jakým je realita sociálně konstruovaná skrze jazyk a významotvorné praktiky. Diskurzivní analýza považuje jazyk za nedílnou součást politicko-sociální reality a nevnímá ho pouze jako nástroj k popsání reality“ (Drulák a kol., 2008, s. 92–95).

5.1 Americký generál Wesley K. Clark

Generál Wesley K. Clark byl od roku 1997 až 2000 vrchním velitelem evropského nejvyššího spojeneckého velitelství NATO. Také působil v nejvyšším velení ve Sboru náčelníků štábu. Byl hlavním velitelem aliance NATO během operace Spojenecká síla (Waging modern war – An Interview with General Wesley K. Clark, 2001, s. 5). V jeho politickém diskurzu před začátkem operace Spojenecká síla byla markantní opatrnost a kritika politické reprezentace, která podle jeho slov nebyla dostatečně připravena na ozbrojený konflikt v Evropě. „Washington a americká politická reprezentace selhaly v ověření nové letecké války, do které se chtěly pustit.“ Aliance podcenila přípravu na konflikt, který musela za každou cenu vyhrát. Podle Wesleyho Clarka „Západ nebyl dostatečně připravený, když válka vypukla“ (Chipman, 2002, s. 32).

V roce 1998 pohrozil generál Wesley Clark srbskému prezidentovi Slobodanu Miloševićovi, aby podepsal mírové dohody a stáhl srbské ozbrojené složky z území Kosova, jinak bude nucen proti němu použít ničující vojenskou sílu aliance. „Pokud nedojde k provedení vašeho rozkazu a jestli mi řeknou, abych vás bombardoval, tak vás vybombarduji, a to pořádně“¹⁵ (Frontline, 2000a).

Intervence NATO v Kosovu sdílela podobné rysy s válkou v Perském zálivu, tedy s operací Písečná bouře. Obě operace jsou charakteristické významným politickým zásahem a omezením v použití plné vojenské síly. Generál W. Clark o kosovské intervenci prohlásil: „Válka v Kosovu nebyla válkou, byla to donucovací diplomacie v praxi, která nakonec

¹⁵ Z anglického překladu „I will bomb you good“

pomohla a vyřešila konflikt“ (Frontline, 2000b). Podle Clarka se jednalo pouze o diplomacii podporovanou silou, která nakonec zvítězila (Kerton-Johnson, 2011, s. 65).

V tomto případě se generál Wesley Clark snaží anihilovat leteckou kampaň v Kosovu tím, že ve svém diskurzu nazývá válku donucovací diplomacií. Cíleně se straní použití termínu „válka“ nebo „válčení“ a metaforicky ji přirovnává k donucovací diplomacii, což má za následek normalizaci války a anihilaci válečného konfliktu. Normalizace válečného konfliktu vede k udržení veřejné podpory války a transformuje ji do zcela legitimní a oprávněné akce.

„Srbská infrastruktura je vážně poničena a je na pokraji zhroutilí. Jinými slovy, my vyhráváme, on prohrává a ví to moc dobře“ (Clark, 23. 4. 1999, 0:52). Během 50. summitu NATO prohlásil Wesley Clark, že aliance jasně vyhrává a je jenom otázka času, než Milošević přistoupí na mírová jednání a stáhne své vojáky z Kosova.

Každý jediný cíl, který byl zasažen, musel být nejprve schválen hlavním velitelstvím NATO. Političtí reprezentanti jednotlivých členských zemí si byli dost dobře vědomi citlivosti celé kampaně a nebezpečí neřízené války, která by negativně ovlivnila veřejné mínění v členských státech NATO, což nechtěl žádný z politiků riskovat. Válka v Kosovu byla výjimečnou válkou, jelikož politici definovali takřka celý její průběh. Aby nedošlo k sestřelení spojeneckých letadel, musely létat v minimální výšce pěti kilometrů, což mělo nežádoucí efekt na přesnost zásahů. Podle generála Wesleyho Clarka *„Zbraně, které byly nasazeny v operaci Spojenecká síla, byly přesné i z výšky několika tisíc kilometrů.“* (Kerton-Johnson, 2009, s. 67–68). Poté dodal: *„Myslím si, že příchod přesných zbraní zvýšil očekávání o bezchybné válce, kterou je těžké naplnit. Na jednu stranu máte k dispozici spolehlivé zbraně s přesností vyšší než 90 % s odchylkou pár metrů od vytyčeného cíle. Na straně druhé, každé nešťastné zasažení se stává politickým problémem, který s sebou nese určité následky. Evropští lídři a vojenští velitelé si uvědomovali citlivosti a rizika spojená s neřízeným bombardováním. Přesvědčil jsem je o bezchybnosti a maximální přesnosti našich zbraní“*¹⁶ (Waging modern war – An Interview with General Wesley K. Clark, 2001, s. 7). *„V některých případech piloti přizpůsobili bomby cílům, které měly být zasaženy, nebo změřili úhel dopadu, tak aby zmenšili ztráty na civilním majetku. Celkově odvedli skvělou práci“* (Frontline, 2000a).

¹⁶ Z anglického názvu pinpoint accuracy

Wesley Clark se odkazuje na vysokou spolehlivost a vymoženost nových zbraní, které jsou podle jeho slov velmi přesné, a to i z výšky pěti kilometrů, nicméně jeho rétorika se lišila od skutečnosti a měla za cíl ubezpečit veřejnost, že zbraně jsou natolik bezchybné, že nemůže dojít k žádným škodám na civilním majetku. S jeho rétorikou souvisí i termín „*bezchybná válka*“, který vytváří iluzi o naprosté bezpečnosti jak pro vojáky aliance, tak pro srbské a albánské civilisty. Wesley Clark ve svém vojenském diskurzu očišťuje podstatu pravé války, odkazuje se na preciznost nejmodernějších zbraní a skutečnost, že při jejich nasazení nemůže dojít k chybám, které by pak měly fatální následky. Přestože nechtěným terčem „*přesných bomb*“ se během operace Spojenecká síla stal i civilní majetek společně s civilisty. Největší rozruch vyvolalo zasažení čínské ambasády, bělehradské nemocnice Dragiša Mišović nebo srbské vesnice Koriša. Přitom zasažení čínské ambasády v Bělehradě bylo chybou velících generálů aliance, kteří špatně vyhodnotili situaci a zaměnili objekt za ministerstvo průmyslu a obchodu.

Ve snaze další anihilace válečného konfliktu použil Wesley Clark spojení „*nekrvavá, snadná letecká válka*.“ Toto spojení mělo ujistit veřejnost, že válka bude pro civilisty bezpečná, rychlá, čistá a bezztrátová. Termín „*nekrvavá*“ vytváří dojem čisté války, války, kde nebudou umírat ani vojáci, ani civilisté. Aplikace termínu „*snadná*“ evokuje v posluchačích synonyma jako rychlost, bezproblémovost a bezchybnost. Wesley Clark ve svých projevech cíleně používá tato slovní spojení, aby válečný konflikt normalizoval a očistil tak vojenský zásah NATO. Chce sdělit americké veřejnosti a západním spojencům, že válka přinese očekávané vítězství aliance. Rovněž má za cíl vytvořit představu, že se jedná o čistou a velmi bezpečnou válku. Byl si vědom toho, že se správně zvolenými termíny a metaforami si udrží jak politickou, tak i veřejnou podporu pro bombardování Jugoslávie (Chipman, 2002, s. 33).

V květnu 1999 byly zasaženy hlavní elektrárny a následný výpadek proudu ochromil podstatnou část území Srbska. Generál Wesley Clark přirovnal elektřinu k lidskému krevnímu oběhovému systému. „*Elektřina je jako oběžný systém v lidském těle. Je zásadní pro fungování státu, zajišťuje komunikaci s vojenskými složkami*“ (Frontline, 2000a). Bez elektřiny nemůže moderní stát v dnešní době dlouho fungovat. Takový typ metafor sloužil jako rámec pro normalizaci válečného konfliktu, který z války činil normální událost. Právě přirovnání k lidskému oběžnému krevnímu systému mělo zlehčit vážnost celé situace. Později po skončení války Wesley Clark prohlásil, že „*Válka v Kosovu nebyla válkou, nebyl*

záměr zničit Srbsko a odstranit Miloševiče z jeho funkce a rovněž na něj nebylo pohlíženo jako na válečného zločince“ (Frontline, 2000a).

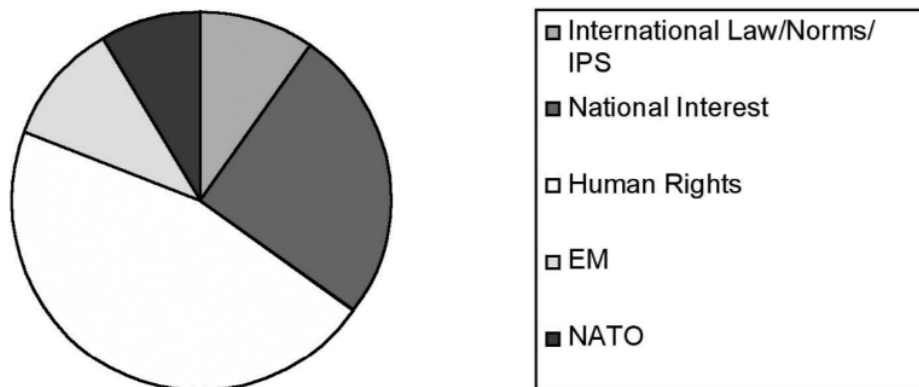
Z výroků generála Wesleyho Clarka je patrné, že ve svém diskurzu válku anihiluje a poukazuje na bezpečnost. Dosahuje toho pomocí metafor či jiných řečnických obrátů. Jednou válku nazývá „nekrvavou“, poté ji označuje za „donucovací diplomacii v praxi“ a v neposlední řadě popírá, že se vůbec o válku jednalo. Současně se válku pokouší očistit, když tvrdí, že NATO nikoho nezabíjí a že válka je nekrvavá, je bojována bez chyb a s maximální přesností. Jinými slovy se tedy o purifikaci celého konfliktu.

5.2 Prezident USA Bill Clinton

Prezident Spojených států Bill Clinton se odkázal celkem 630krát na válku v Kosovu ve více než 190 proslovech, rozhovorech a oficiálních dokumentech. V červnu v roce 1998 se prezident Bill Clinton poprvé zmiňuje o použití možné vojenské síly. A právě od této chvíle se v jeho politickém diskurzu dají pozorovat anihilační metafory a snaha s jejich pomocí a vhodným použitím obhájit případný vojenský zásah NATO v Kosovu. V únoru 1999 ospravedlňující diskurz eskaloval a v březnu se zahájením operace Spojenecká síla dosáhl svého maxima. Vysoký počet opodstatnění se objevoval v prezidentově diskurzu i v dubnu 1999. Výjimkou byl měsíc říjen 1998, kdy byla míra použitých ospravedlnění rovněž relativně velká (Kerton-Johnson, 2011, s. 64).

Bill Clinton se snažil ospravedlnit americké zapojení ve válce v Kosovu. Nejčastěji se v diskurzu odkazoval na lidská práva, hovořil převážně o jejich dodržování, což tvořilo téměř polovinu z celkového počtu referencí o kosovské válce. Pro udržení podpory americké veřejnosti byl od prezidenta Billa Clintona vyžadován velký počet ospravedlnění týkající se národních zájmů USA v Kosovu a dostatečné vysvětlení jejich zapojení do válečného konfliktu na Balkánu. Dohromady tvořila tato ospravedlnění čtvrtinu z celkového počtu referencí o kosovské válce. Nejméně odůvodnění bylo použito ve vztahu k Severoatlantické alianci a k mezinárodnímu právu.

Figure 5: Justifications for Intervention – Kosovo: Total

Graf 1: Tvrzení

Zdroj: Kerton-Johnson, Nicholas. 2011. *Justifying America's Wars: The Conduct And Practice Of Us Military Intervention / Nicholas Kerton-Johnson*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Ve výšečovém grafu jsou tato tvrzení graficky zpracována. Humanitární ospravedlnění konfliktu zabírá téměř polovinu z celkových ospravedlnění války v Kosovu. Poté následují odůvodnění týkající se národních zájmů a hodnot, na nichž je americký stát založen. Spojení mezinárodními zájmy, demokratické hodnoty a lidská práva se objevovala v diskurzu prezidenta Billa Clintona relativně často. V den zahájení operace Spojenecká síla řekl: „*Když zasáheme nyní, prosadíme naše hodnoty, budeme chránit naše zájmy a zajistíme mír*“ (Clinton, 1999d). Bill Clinton apeluje na americkou veřejnost, aby podpořila zapojení USA ve válce v Kosovu. Říká, že je účast USA v kosovském konfliktu velmi důležitá pro zachování demokratických hodnot a zajištění míru v Evropě. Současně se odkazuje na americké hodnoty a na národní zájmy, které je zapotřebí udržet i na evropském kontinentu. „*Co dnes děláme, zachrání v budoucnu americké životy a dá našim dětem bezpečnější a lepší život*“ (BBC, 1999). „*Jestli nezasáheme nyní jasně a zřetelně, tak se situace v Kosovu ještě zhorší. Pouze naše pevnost může zabránit velké katastrofě*“ (Kerton-Johnson, 2009, s. 378).

Prezident Bill Clinton usiloval o účast NATO ve válce v Kosovu, aby získal domácí politickou podporu pro vojenskou kampaň. V jeho diskurzu se často vyskytují výzvy k dodržování lidských práv, prosazování amerických zájmů a hodnot. Mezi lety 1992–1995

řekl: „*Nechali jsme Miloševiče vést krvežiznivou kampaň, zahrnující etnické čištění, které trvalo tři roky bez jakékoliv vnější intervence. Amerika došla k závěru, že v otázce Kosova musí jednat, aby se zabránilo tomu, co se před pár lety událo v Bosně*“ (Chipman, 2002, s. 37). Bill Clinton nechtěl opakovat chybu z Bosny a byl velmi odhodlaný zabránit dalšímu etnickému čištění a pronásledování lidí kvůli jejich náboženskému vyznání a etnickému původu. Termín „*krvežiznivá*“ evokuje vojenské i civilní oběti a hrůzy špinavé války. Kosovo mělo být opakem takového konfliktu. Zajištění podpory pro zásah NATO a akceptovatelnost americkou veřejností byla jednou z klíčových úloh prezidenta Billa Clintona. Proto ve svém diskurzu často používá termíny, které v lidech evokují pocit lítosti nad nevinnými lidmi, a proto si uvědomí nutnost amerického zásahu a pomoci.

Pár dní před začátkem operace Spojenecká síla vystupuje Bill Clinton před veřejnost a říká: „*Nechci nasadit jediného amerického pilota ve vzduchu, nechci, aby někdo zemřel, nechci žádný konflikt*“ (Clinton, 1999c, 6:49). Bill Clinton tušil, že Miloševiče diplomacií nepřesvědčí, nicméně se ve svém projevu záměrně vyhýbá použití jakéhokoliv válečného termínu. Nechce ztratit veřejnou přízeň, proto tomu přizpůsobil i svůj projev, ve kterém své posluchače ujišťuje, že bude dělat vše proto, aby v eventuálním konfliktu nedošlo k žádným ztrátám na životech.

„*Otcové a jejich synové jsou v Kosovu chladnokrevně stříleni. Toto není válka v tradičním slova smyslu, toto je útok tanky a dělostřelectvem na převážně bezbranné lidi*“ (Clinton, 1999a, 3:15). Prezident Bill Clinton v projevu ze dne 24. března 1999 upozorňuje na vážnost celé situace, která si žádá zásah zvenčí. Podle Clintona musí přestat etnické čištění obyvatel, kteří jsou jiného vyznání nebo jiného původu. Poté přirovná celý konflikt v Kosovu k velké tragédii. „*Ukončení této tragédie je morálním imperativem*“ (Clinton, 1999a, 3:32). Bill Clinton ospravedlňuje vojenský zásah NATO v Kosovu tím, že se odvolává na morální imperativ, tedy na jakýsi morální požadavek a předpis, podle něhož musí jednat, aby zabránil dalšímu krveprolití a vypuknutí civilní války na Balkáně. Bill Clinton se pokouší zásah NATO morálně očistit.

„*Nemám v úmyslu poslat naše vojáky do Kosova, aby bojovali válku. Naše jednotky by se měly podílet na mírových misích*“ (Clinton, 1999d, 8:15). Tímto výrokem Bill Clinton říká, že nedojde k nasazení amerických vojáků v Kosovu. Je sice pravda, že nedošlo k nasazení pozemních jednotek, nicméně operace Spojenecká síla si vyžádala zapojení několik desítek amerických pilotů. Současně se prezident snaží popřít, že se o válku vůbec jedná.

Metafory v diskurzu Billa Clintona

V projevech prezidenta Billa Clintona se též vyskytoval velký počet metafor, pomocí kterých zásah NATO ospravedlňuje, očisťuje a anihiluje. *„Dovolte mi, abych vám připomněl, že toto není poprvé, co stojíme před takovým rozhodnutím (jestli začít vojenskou operaci, nebo ne). Když prezident Milošević začal před sedmi lety válku v Bosně, svět nezareagoval dostatečně rychle, aby ho zastavil. Nezapomeňme, co se stalo. Nevinní lidé byli navezení do koncentračních táborů ... v zemi, která má šest milionů obyvatel, bylo čtvrt milionu civilistů zmasakrováno. Z dalších pár milionů se stali uprchlíci. Ne kvůli tomu, že něco udělali, ale kvůli tomu, kým byli, jaké měli náboženské vyznání a původ. Byla to genocida, která se odehrávala v srdci Evropy. Tato genocida se nestala v roce 1945, ale probíhala o padesát let déle, a to v roce 1995“* (Clinton, 1999d; Paris, 2002, s. 436).

Bill Clinton použil řadu historických metafor, aby popsal situaci v Kosovu. Metafora o holocaustu se vztahovala ke genocidě, během které byli zavražděni nevinní civilisté například kvůli jejich etnickému původu. Použití této metafory mělo sdělit veřejnosti, že Spojené státy by již nikdy neměly připustit, aby se holokaust opakoval. Rovněž se ve svém projevu zmínil o koncentračních táborech. Chtěl, aby americká veřejnost pohlížela na kosovský konflikt v duchu událostí, které se v Evropě odehrály během druhé světové války. Přestože Clinton nikdy oficiálně nepřiřovnal Miloševiče k Hitlerovi, ani přímo neřekl, že konflikt mezi Srby a Albánci znamenal nový holokaust, chtěl vyvolat vzpomínky na ukrutnosti spojené s druhou světovou válkou (Paris, 2002, s. 463).

„Když vidíme civilisty, jak jsou vyháněni z jejich domovů pod výhružkou zastřelení, následně nakládání do vlaků, jejich identifikační doklady jsou zkonfiskovány a jejich přítomnost smazána ze všech historických záznamů...“ (Clinton, 1999c). Bill Clinton jinými slovy říká, že Kosovo nemusí být nutně novým holocaustem, nicméně sdílí s ním určitou podobnost, kterou prezident opakovaně zdůrazňuje ve svých projevech a komentářích (Paris, 2002, s. 438).

„Všichni jsme se dohodli na tom, že Kosovo je časovanou bombou na Balkáně. Pokud bude násilí pokračovat, mohlo by se přelít do sousedních zemí a ohrozit tak mír a stabilitu v Bosně, Albánii a Makedonii. Co je v současné době humanitární tragédie, by mohlo brzy být humanitární katastrofou“ (Clinton, 1999b; Paris, 2002, s. 434). *„Jednáme, abychom zabránili další válce, jednáme, abychom včas zneškodnili časovanou bombu v srdci Evropy, která v tomto století již dvakrát vybuchla a nesla s sebou katastrofální následky“* (Clinton,

1999a, 0:35). Ve vztahu ke Kosovu využíval Bill Clinton nejčastěji metaforu „časovaná bomba“, což znamená, že Balkán může kdykoliv vybuchnout a výsledný požár se pak může rozšířit do zbytku Evropy. Zabránění explozi je důležité pro kontinent, ale i pro americkou bezpečnost. Když Bill Clinton popsal Kosovo jako časovanou bombu a varoval, že se musí rychle jednat, nebo se konflikt může rozšířit nejen do okolních balkánských států, ale i do celé Evropy. Současně prezident Bill Clinton inicioval, že by Spojené státy měly cítit povinnost bojovat v evropském konfliktu, jako tomu bylo během první a druhé světové války (Paris, 2002, s. 434–435). „*Jestli nezasáhneme teď, tak se konflikt rozšíří, a jestli se rozšíří, tak ho nebudeme schopni zastavit bez ještě větších rizik a ztrát*“ (Clinton, 1999a, 5:00) ... „*Proto si myslím, že kdykoliv můžeme zabránit humanitární katastrofě za přijatelnou cenu, tak bychom tomu měli udělat*“ (Clinton, 1999c, 44:18). Bill Clinton měl velké obavy, že nestabilita v Kosovu ohrozí mír a bezpečnost v celém regionu západního Balkánu.

Prezident Bill Clinton se společně s ministryní zahraničí Madeline Albright domnívali, že po pár dnech bombardování Miloševiče zlomí a ten stáhne vojáky z Kosova a přistoupí na mírové dohody. Toto očekávání dobře vystihuje metafora, kterou použil Bill Clinton v jednom ze svých projevů. „*Bylo nutné mu dát do nosu.*“ Použití této metafory má jediný a jasný cíl. Prezident se ve svém diskurzu snaží vyvarovat vojenských a agresivních termínů, například „*intenzivní bombardování*“, „*zastření*“, „*ohrožení*“ prezidenta Miloševiče. Namísto toho zvolí Bill Clinton výraz „*dát mu do nosu*“, který v přeneseném významu znamená intenzivní bombardování území Jugoslávie. Navíc tato metafora nepůsobí útočně či agresivně a dobře splyne v jeho projevu, aniž by vyvolala nějaký větší rozruch (Chipman, 2002, s. 37).

Po skončení operace Spojenecká síla Bill Clinton v jednom ze svých projevů řekl: „*Litujeme toho, že válka v Srbsku přinesla civilní ztráty, přesto naši piloti riskovali své životy, aby minimalizovali tyto ztráty, kterých bylo daleko méně než ve válce v Perském zálivu*“ (Clinton, 1999b, 9:43). Bill Clinton přiznává, že během operace došlo k civilním ztrátám, nicméně zdůrazňuje fakt, že byly menší než ve válce v Perském zálivu nebo v jiných konfliktech 20. století. Očištění vojenského zásahu je z jeho výroku je viditelný, když říká, že právě díky zásahu NATO nedošlo k ještě větším ztrátám na životech civilistů.

Prezident Bill Clinton spojoval válku v Kosovu se třemi hlavními analogiemi a metaforami. Zaprvé chtěl vytvořit srovnání mezi druhou světovou válkou spojenou s nacistickým režimem a bělehradským režimem vedeným prezidentem Miloševičem. Zadruhé chtěl

démonizovat prezidenta Slobodana Miloševiče, a to nejen jako diktátora srovnatelného s Hitlerem, ale také jako lídra, který odmítl podepsat mírové smlouvy. Zatřetí ve svých projevech neustále opakoval, že mír a prosperita v Evropě jsou hlavním a tím nejdůležitějším zájmem USA. Právě tyto tři analogie nejvíce rezonovaly v médiích a v projevech prezidenta Billa Clintona (Nohrstedt, Kaitatzi-Witlock, Ottosen, Riegert, 2000, s. 391). Jestliže byla kosovská krize úspěšně vyobrazena a srovnána s dalším holokaustem, dala se očekávat velká míra veřejné podpory pro vojenskou intervenci. Pakliže by byla krize přirovnána k Vietnamu, tedy k občanské válce, ve které neměly Spojené státy žádný jasně daný národní zájem, naopak vietnamský syndrom zcela jistě nezmizel a zkušenost z války byla velmi negativní, potom by podpora války byla pravděpodobně velmi nízká (Paris, 2002, s. 425). Prezident Bill Clinton ve svých výrocích aplikuje speciální diskurzivní mechanismy, které legitimizují americkou intervenci v Kosovu a Srbsku a současně očišťují použití síly. Souběžně se pokouší legitimizovat tento zásah tím, že morálně očišťuje použití síly s poukazem na zabránění další humanitární katastrofě.

5.3 Premiér Velké Británie Tony Blair

Před začátkem operace Tony Blair v Dolní sněmovně Spojeného království prohlásil: „*Musíme jednat, abychom zachránili tisíce nevinných mužů, žen a dětí před humanitární katastrofou, smrtí, barbarstvím a etnickým čištěním, které vykonává brutální diktatura prezidenta Miloševiče. Musíme jednat, abychom zachránili oblast Balkánu, kde, jak víme z minulosti, dokáže chaos zahltit celou Evropu. Nemáme jinou alternativu, než jednat a taky jednat budeme, dokud si Miloševič nezvolí cestu míru*“ (Frontline, 2000b). Podobně jako Bill Clinton odkazuje se i Tony Blair na lidská práva, která jsou na Balkáně porušována. Rovněž poukazuje na vážnost celého konfliktu a na nutnost včasného zásahu, dokud lokální rozpor nepřeroste v evropskou válku. Blair se odkazuje na oblast Balkánu, tedy na místo, kde došlo k rozpoutání jedné z největších válek v historii lidstva. „*NATO zasáhne pouze vojenské objekty a válečnou techniku srbské armády*“ (Blair, 1999, 8:50). Tony Blair ujišťoval britské poslance i veřejnost, že NATO zasáhne pouze vojenské objekty. Tyto závazky nebyly naplněny, jelikož během letecké kampaně bylo zasaženo i nespočet civilních cílů.

„*Při operaci nedojde k žádné ztrátě na životech britských pilotů a vojáků*“ (Riannin Vickers, 2000, s. 60). Tímto výrokem se Tony Blair odkazuje na bezpečnost, bezchybnost a přesnost celé operace. Výrok souvisí i s konceptem „*clean kill*“, který je vysvětlen v předchozích

kapitolách. Válka v Kosovu byla válkou tzv. chytrých a velmi přesných zbraní. Tony Blair klade velký důraz na nové technologie. Poukazuje na koncept přesnosti a ujišťuje veřejnost, že Velká Británie vstupuje do bezpečné, bezrizikové války, kterou vyhraje a neutrpí v ní žádné ztráty. Na začátku operace Spojenecká síla Tony Blair vystoupil před národem a prohlásil. „*Děláme to, co je správné a dobré pro svět, který musí vědět, že barbarismus nikdy nesmí porazit spravedlnost. Je to zkrátka správná věc*“ (Dyson, 2009, s. 58). V diskurzu Tonyho Blaira je uplatňována legitimizace, odvolávání se na hájení lidských práv a národních zájmů a v neposlední řadě opětovné přirovnání Miloševičova režimu k barbarství. Takové slovo evokuje u posluchačů negativní pocity a má špatnou konotaci.

„*Lidé jsou vyháněni ze svých domovů pod výhružkou zastřelení. Ženy jsou znásilňovány, mladí muži zavražděni. Téměř všichni lidé jsou vysídleni a zbaveni majetku jednoduše kvůli jejich etnickému původu. Moje generace by si nikdy nepomyslela, že bude svědky takové tragédie, která se odehrává přímo v Evropě*“ (Blair, 1999, 1:50). „*Tyto kroky podnikáme z jednoho prostého důvodu. Abychom dostatečně poškodili srbské síly a zabránili Miloševičovi v persekuci a utlačování nevinných albánských civilistů. Spravedlnost je vše, po čem tito bezbranní lidé touží*“ (Blair, 1999; Nohrstedt, Kaitatzi-Witlock, Ottosen, Riegert, 2000, s. 392). Den po začátku operace Spojenecká síla se snaží Tony Blair vytvořit obrázek „*humanitárního bombardování*“. Zdůrazňuje nutnost zásahu s odkazem na vraždění a pronásledování nevinných civilistů.

Tony Blair věděl, že klíčem k vítězství nad Srby je zůstat pohromadě v rámci aliance a neustoupit za žádnou cenu. Ve svém diskurzu použil přirovnání. „*Musíme zůstat pevní jako kámen*“ (Dyson, 2009, s. 54). Jednota NATO se později ukázala být rozhodujícím faktorem, který přispěl k vítězství aliance nad srbskou armádou. Aplikace této metafory má symbolizovat odhodlání zůstat pohromadě.

Dále britský ministerský předseda Tony Blair v průběhu operace prohlásil, že „*intervence v Kosovu je morální křížovou výpravou a morálním imperativem*“ (Riannin Vickers, 2000, s. 60). Aplikace metafory „*křížová výprava*“ má symbolizovat boj proti nedemokratickému režimu, boj proti zlu a nebezpečí. Tony Blair ve snaze purifikace zásahu NATO použije tento výraz, který má symbolizovat tzv. morální vyčištění. Morální imperativ je pak důvod a ospravedlnění zásahu. Tony Blair ve svém diskurzu účelově používá tento typ metafor, aby získal veřejné mínění na svoji stranu. S odvoláním na morální imperativ nemohli Tony

Blair ani prezident USA Bill Clinton odstoupit a zrušit celou kampaň, i když bylo po pár dnech od zahájení operace jasné, že válka bude trvat déle, než jak se na začátku čekalo.

„Milošević musel počítat s tím, že jsme ochotni udělat všechno, abychom zvítězili. Myslím si, že bylo důležité, že si uvědomoval, že to hlavní zkrystalizovalo u nemožnosti prohrát válku v Kosovu“ (Frontline, 2000b). Aplikací metafory zkrystalizovat má Tony Blair na mysli neústupnost západních mocností a velkou motivaci válku vyhrát. Případná prohra aliance by měla nedozírné následky. Uprchlíci by se nemohli vrátit do svých domovů a důvěryhodnost NATO by byla silně poškozena.

„Když v moderních dějinách a moderním mediálním světě vedete válku takových rozměrů, tak ji vedete na televizi.“ Tony Blair upozorňuje na důležitost role televize a médií. Jak už bylo v předchozích kapitolách zmíněno, pro alianci bylo klíčové udržet podporu veřejného mínění na co nejvyšším stupni. I ve Velké Británii musela labouristická vláda připravit půdu pro akceptování kosovské vojenské operace. *„Cítil jsem, že udržení veřejné podpory bylo ohromně důležité. Byli jsme to my, politici, kteří museli lidem vysvětlit, proč to všechno děláme. Čím více jsme to dělali, tím více lidí za námi stálo“* (Riannin Vickers, 2000, s. 69). Tony Blair a jeho mediální tým sehráli důležitou roli v mediální bitvě o Kosovo. Neustále připomínali veřejnosti, politickým představitelům i velitelům NATO, že bojují za to, aby zachránili tisíce uprchlíků a drželi se jasné a jednoduché strategie, která spočívala v neustálém opakování, že kosovská válka byla chybou prezidenta Miloševiče a jeho politiky etnického čištění nevinných obyvatel, která donutila mezinárodní společenství jednat.

Podle Tonyho Blaira by *„Bez zásahu aliance a mezinárodního společenství v Kosovu pokračoval hrozný barbarský čin, který by měl rozsáhlé následky“* (Frontline, 2000b). Pojmenování konfliktu mezi Srby a kosovskými Albánci „barbarským“ je kladen důraz na jeho vážnost v Kosovu a nutnost zásahu ze strany aliance. Expresivními výrazy Tony Blair cílí na širokou veřejnost a snaží si ji získat na svoji stranu, aby většina populace zásah NATO podporovala. Svoji rétoriku ještě vyostřuje, když metaforicky přirovná alianci k něčemu dobrému a civilizovanému. Naopak prezidenta Slobodana Miloševiče srovná s největším zlem a jeho režim označí za barbarský. Pár dní po zahájení operace Spojenecká síla Slobodan Milošević zintenzivnil srbskou vojenskou aktivitu v Kosovu, což mělo za následek nárůst počtu uprchlíků a vysídlených osob z Kosova. Při návštěvě uprchlického tábora a v reakci na kroky prezidenta Miloševiče Tony Blair prohlásil: *„Už to není vojenský konflikt. Je to boj*

mezi dobrem a zlem, mezi civilizací a barbarstvím. Je to bitva o záchranu lidskosti“ (Dyson, 2009, s. 57).

5.4 Generální tajemník NATO Javier Solana

„Jestli nebude nalezeno mírové řešení, tak je NATO připraveno přijmout veškerá opatření nezbytná k odvrácení humanitární katastrofy...a to i za použití leteckých náletů a dalších vojenských opatření...Jak jistě víte, občas je diplomacie víc efektivní, pokud je podporovaná silou, či vojenskou akcí“ (Solana, 1999e). Generální tajemník NATO Javier Solana hrozí použít vojenskou sílu, aby se zabránilo pokračování humanitární katastrofy. Jeho vyostřenému diskurzu předcházely porušení Miloševičových závazků a masakr v Račaku, při kterém bylo zavražděno několik desítek nevinných civilistů.

Javier Solana na tiskové konferenci ze dne 23. 3. pronesl, že NATO hluboce lituje kroků, ke kterým bylo nuceno přistoupit, avšak považuje je za naprosto nezbytné. Cílem letecké mise je: *„Zabránit dalšímu lidskému utrpení, utiskování a násilí konanému proti civilnímu obyvatelstvu Kosova...NATO je povinno zastavit toto násilí a ukončit humanitární krizi, která se právě odehrává v Kosovu“* (Solana, 1999d). Opětovně se Javier Solana odkazuje na nutnost zasáhnout s cílem zabránit humanitární katastrofě. Hlavní úkolem aliance je podle generálního tajemníka NATO poskytnout ochranu nevinným a perzekuovaným civilistům.

„Dovolte mi, abych to objasnil. NATO nevede válku s Jugoslávií, ale s prezidentem Miloševičem. Naším cílem je zabránit lidskému trápení a násilí páchanému na civilistech v Kosovu. Musíme tak učinit, abychom zabránili nestabilitě rozšiřující se do celého regionu. Odpovědnost je na naší straně, proto musíme jednat. Máme morální povinnost tak činit“ (Solana, 1999a). V den zahájení operace se Javier Solano podobně jako Bill Clinton nebo Tony Blair odkazuje na morální povinnost či imperativ jednat. Klade důraz na morální vyčištění rozšiřujícího se nebezpečí do celého regionu západního Balkánu, které se může přelít i do sousedních států. Snaží se zásah ospravedlnit, když říká, že NATO nevede válku s Jugoslávií, nýbrž se zlým a nepřátelským režimem prezidenta Miloševiče.

„Odpovědnost za letecké útoky nese prezident Miloševič, který odmítl zastavit násilné akce v Kosovu a odmítl vyjednávat v dobré víře“ (Solana, 1999a). V den zahájení operace Spojenecká síla vystupuje generální tajemník Javier Solano s proslovem, ve kterém ospravedlňuje zahájení operace Spojenecká síla. Odpovědnost za útok přisuzuje prezidentu Miloševičovi.

„Dovolte mi ještě jednou zopakovat, že jsme odhodlaní pokračovat, dokud nedosáhneme našich cílů, dokud nezastavíme násilí a neodvrátíme další humanitární katastrofu. Odpovědnost za současnou krizi nese prezident Milošević, ne občané Jugoslávie. Je pouze na něm, aby vyhověl požadavkům mezinárodního společenství“ (Solana, 1999b). Javier Solana ve svém projevu opětovně zdůrazňuje fakt, že za válku není odpovědná aliance, nýbrž prezident Slobodan Milošević, který odmítl podepsat mírové dohody a zvolil si cestu války a bombardování. NATO zahájilo letecké útoky na Jugoslávii s cílem zastavit humanitární katastrofu a zamezit pokračování etnického vraždění albánských civilistů.

„Milošević nenechal alianci jinou možnost, než aby začala vojenskou operaci...NATO začalo náročnou vojenskou operaci, ale věříme že je to správná věc a že je naší povinností dělat cokoli bude v našich silách, abychom zamezili dalšímu vraždění civilistů v Kosovu. Je tu jedna osoba, která je zodpovědná za vysídlení uprchlíků do sousedních zemí, a tou je prezident Slobodan Milošević. Každý uprchlík vypovídá o tom, že to byli Miloševićovi vojáci, kteří je vyhnali z domovů, nikoli bomby NATO. A tak nemůžeme tedy tolerovat barbarské chování v Evropě, která naopak společně směřuje k osvětenější budoucnosti“ (Solana, 1999c). Zde generální tajemník usiluje o očištění a ospravedlnění zásahu NATO v Kosovu tím, že svaluje vinu na prezidenta Miloševiče. Podobně jako Tony Blair přirovnává Miloševičovo jednání k barbarskému, zatímco zásah aliance ilustruje jako tu správnou čistou věc, která zamezí humanitární katastrofu a vraždění civilistů.

„Srbské ozbrojené síly připravovaly velkou ofenzívu proti jednotkám UÇK a kosovsko-albánské komunitě. Samozřejmě Milošević nikdy nezamýšlel akceptovat jakoukoliv politickou dohodu. Proto NATO začalo 24. března operaci Spojenecká síla“ (Solana, 1999a, s. 117). *„Rozhodnutí zaútočit na suverénní stát nebylo spojenci aliance vzato lehce. Bylo jasné, že bombardování s sebou přinese nechtěné civilní ztráty, bez ohledu na to, jak pečlivé bude naše plánování a vytyčení vojenských cílů“* (Riannin Vickers, 2000, s. 55–56).

Z diskurzu generálního tajemníka NATO Javiera Solana je viditelné, že zásah NATO v Jugoslávii ospravedlňoval tím, že útok transformoval do humanitárního bombardování, které mělo za cíl udržet mír v Evropě, zabránit pokračování v etnickém čištění a genocidě, která se odehrála během války v Bosně mezi lety 1992–1995. Podle výroků Javiera Solana nesl odpovědnost za letecké útoky a bombardování prezident Milošević, který odmítl vyřešit eskalovanou situaci mírovým způsobem. Ospravedlnění konfliktu je tak založeno na odkazu na dodržování lidských práv.

Závěr

Intervence NATO v Kosovu byla ospravedlněna explicitně jako humanitární operace, jejímž úkolem bylo předejít etnickému čištění a jež měla ochránit kosovské Albánce, kteří tvořili významnou část populace v srbské provincii Kosovo. Zásah v Kosovu byl legitimizován a ospravedlněn jak politickými představiteli členských států NATO, tak i velícími generály či generálním tajemníkem Severoatlantické aliance. Ospravedlnění pro zásah byla koncentrována na lidská práva, což představovalo posun k humanitárním normám. Jak se ukázalo, intervence byla legitimizována a odůvodněna v politickém i vojenském diskurzu poukazujícím převážně na dodržování lidských práv a morální povinnost zasáhnout co nejdříve, aby se zabránilo další humanitární katastrofě a aby se konflikt nerozšířil do okolních států západního Balkánu.

Válka byla vedena za neustálého zájmu o veřejné mínění. Panoval názor, že veřejné mínění nepodpoří neomezenou nebo prodlouženou leteckou válku. Proto bylo pro vojenské generály a politickou elitu klíčové, zásah NATO, ale i samotnou válku pomocí správně zvoleného diskurzu vyčistit a získat veřejné mínění na svoji stranu (Rhiannon Vickers, 2000, s. 57). Celá kampaň byla založena na premise maximální přesnosti bombardování a zajištění té nejvyšší možné bezpečnosti leteckých posádek. Jak politici, tak velící generálové NATO si uvědomovali, že jakákoliv ztráta na životě bude vnímána veřejností velmi negativně. Koncept „clean kill“ a představa o vedení čisté, nekrvavé války hrála proto v kosovské kampani významnou roli.

Bakalářská práce zkoumá diskurz jednotlivých vojenských a politických aktérů během války v Kosovu v roce 1999. Použitím speciálních diskurzivních mechanismů včetně metafor cílí jednotliví aktéři na normalizaci války, ospravedlnění, legitimizaci konfliktu a na jeho očištění s poukazem na použití těch nejpřesnějších a nejbezpečnějších zbraní. Metafory jsou schopny neutralizovat kontroverzní politické a vojenské kroky. Rovněž slouží ke zklidnění a zmírnění napjaté situace a pomocí dobře zvoleného diskurzu zmírňují negativní důsledky především válečných konfliktů. Jak Bill Clinton, tak jeho blízký spojenc Tony Blair, ale i Javier Solana neustále opakovali, že válka v Kosovu je vedena primárně za udržení demokratických hodnot a zachování základních lidských práv, nikoli kvůli teritoriálním ambicím států NATO. Ospravedlnění zásahu se opíralo o nutnost ukončit organizovanou genocidu páchanou na obyvatelích Kosova a nezbytnost zachování míru v Evropě. U

generála Clarka dominovala v rámci eliminace války technická stránka věci výrazněji než u politických zástupců USA a Spojeného království.

Na rozdíl od druhé libanonské války, kde byla izraelskými médii vyvíjena snaha anihilovat válku a transformovat ji do zcela normální a přirozené akce, která se měla stát každodenní součástí života všech Izraelců, se političtí představitelé USA a Velké Británie nesnažili válku vymazat a pokrýt ji banálním veřejným diskurzem. Spíše než o anihilaci se v tomto případě jednalo o purifikaci neboli očištění války, a to jak morálně, tak i technicky s poukazem na bezchybné a přesné zbraně. Především pak generál Wesley Clark očišťuje zásah NATO, když hovoří o přesných bombách, bezchybné, nekrvavé a snadné válce a poukazuje na maximální přesnost a technickou vymoženost zbraní. Z jeho výroků je patrná spíše purifikace než anihilace válečného konfliktu.

Hlavním cílem práce bylo nalézt odpověď na výzkumnou otázku, jaký byl konstruován diskurz u jednotlivých politických a vojenských aktérů? Generál Wesleyho K. Clarka kladl ve svém diskurzu velký důraz na bezchybnost a maximální přesnost. Wesley Clark se pokoušel očistit neboli purifikovat zásah aliance tím, že ve svých projevech a vyjádřeních zmiňuje termíny nekrvavá, snadná či bezchybná válka. Jinými slovy chtěl vytvořit představu, že NATO nikoho nezabíjí a že se tedy jedná o zcela beztrestný zásah. Válku anihiluje pouze v momentě, kdy ji nazývá donucovací diplomacií. Anihilace však nebyla výraznou součástí Clarkova diskurzu.

V diskurzu politických představitelů Tonyho Blaira a Billa Clintona je patrná určitá shoda. Oba politici se odvolávají na humanitární principy a hodnoty. Snaží se vylíčit složitou politickou situaci na Balkáně jako konfrontaci mezi dobrem a zlem. Bill Clinton navíc ospravedlňuje zásah NATO s poukazem na genocidu, koncentrační tábory a nepřímo srovnává srbský režim s tím nacistickým. Analogie s holokaustem byla použita, aby ospravedlnila vojenský zásah NATO, nicméně se soustředila na odpovědnost Slobodana Miloševiče a dalších srbských generálů. Nezaměřovala se na srbský lid a veřejnost.

Britský ministerský předseda Tony Blair rovněž několikrát ve svém diskurzu použil termín barbarský a přirovnal jugoslávský režim ke zlu, proti kterému je potřeba zasáhnout. Bill Clinton společně s premiérem Tony Blairem ospravedlňují vojenský zásah NATO v Kosovu tím, že se odvolávají na morální imperativ, tedy na jakýsi morální požadavek a předpis, podle něhož musí jednat, aby zabránili dalšímu krveprolití a vypuknutí civilní války na

Balkáně. Oba politici chtějí zásah NATO morálně vyčistit, když používají metafory typu: morální křížová výprava nebo morální imperativ zasáhnout. Podle jejich slov je nezbytné zasáhnout včas, dokud malý lokální konflikt nepřeroste do války, která by měla dopad na celý region západního Balkánu. Podobně jako Tony Blair a Bill Clinton se i generální tajemník Javier Solana odvolává na morální povinnost jednat a zastavit násilí, které je páčáno na nevinných lidech. Ve svých prohlášeních mnohokrát označil jugoslávský režim za barbarský a prezidenta Miloševiče za zločince. Podobně jako prezident USA Bill Clinton a premiér VB Tony Blair se i Javier Solana odvolává na humanitární hodnoty a nutnost dodržovat lidská práva.

Součástí hlavní otázky byly i dvě podotázky: zdali byla výraznou součástí diskurzu snaha o normalizaci nebo anihilaci války s využitím metaforických vyjádření, která lze vztáhnout k technologické revoluci ve vojenství, zobecnitelná pod metaforický koncept „clean kill“ a zdali existovaly zásadní rozdíly v diskurzu mezi politickými a vojenskými představiteli?

Jistá míra anihilace zásahu NATO se vyskytuje v diskurzu u každého ze zkoumaných subjektů, nicméně z výroků jednotlivých představitelů můžeme konstatovat, že spíše než o anihilaci se jednalo o vyčištění války neboli očištění zásahu s poukazem na nejmodernější a nejpřesnější zbraně. Nepopírali, že válka existuje, nicméně poukazovali na to, že je vedena tak čistě a bezpečně, že nedojde k žádným ztrátám na životech. Především u generála Wesleyho K. Clarka byla výraznou součástí diskurzu snaha o normalizaci nebo anihilaci války s využitím metaforických vyjádření, která lze vztáhnout k technologické revoluci ve vojenství, zobecnitelné pod metaforický koncept „clean kill“, který je charakteristický svým akcentem na technizaci, elektronizaci, komputizaci a snahou o dosažení beztržné války. U ostatních zkoumaných aktérů se vyskytuje vyčištění pouze morálního rázu.

Velká shoda v diskurzu panovala mezi politickými představiteli Velké Británie a USA, ale i generálním tajemníkem NATO Javierem Solanou. Markantnější rozdíl v diskurzu se objevil u generála Wesleyho Clarka, který se ve větší míře odkazoval na přesnost a bezchybnost použité techniky a zbraní. Jinými slovy očišťoval zásah NATO s poukazem na nejmodernější zbraně a technologie, které byly v Kosovu použity.

Summary

NATO's intervention in Kosovo was justified explicitly as a humanitarian operation to prevent ethnic cleansing and to protect Kosovo Albanians who formed a significant proportion of the population in the Serbian province of Kosovo. The intervention in Kosovo was legitimized and justified by both political leaders of NATO member states and the military commanding generals as well as by the Secretary General of the NATO. The justifications for intervention were concentrated on human rights, which represented a shift to humanitarian norms. As it turned out, the intervention was legitimized and justified in political and military discourse, pointing mainly to adherence of human rights and the moral obligation to intervene as soon as possible to prevent further humanitarian catastrophe and to prevent the conflict from spreading to neighboring Western Balkan states. The war was waged with constant interest in public opinion. It was thought that public opinion would not support an unrestricted or prolonged air war. That is why it was crucial for the military generals and the political elite to clean up NATO's intervention and the war itself in order to gain public opinion on their side. (Rhiannon Vickers, 2000, s. 57). The whole campaign was based on the premise of maximum accuracy of bombing to ensure the highest possible safety of air crews. Both politicians and NATO commanding generals realized that any loss of life would be perceived very negatively by the public. The concept of "clean kill" and the idea of a clean, bloodless war therefore played an important role in the Kosovo campaign.

The bachelor thesis examines the discourse of individual military and political representatives during the Kosovo War in 1999. By using special discourse mechanisms including metaphors, individual representatives aim at normalizing the war, justifying, legitimizing the conflict and purifying it by pointing out that the most accurate and safe weapons are being used. Metaphors have the ability to neutralize controversial political and military actions. Metaphors are also used to moderate tense situations and with the use of well-chosen discourse, they mitigate the negative consequences of war conflicts.

Both president Bill Clinton and his close ally prime minister Tony Blair and Javier Solana have consistently repeated that the war in Kosovo is fought primarily for the preservation of democratic values and the preservation of fundamental human rights, not because of NATO's territorial ambitions. The justification for the intervention was based on the need to put an end to organized genocide against the people of Kosovo and to maintain peace in Europe.

Within the elimination of war, it was the technical side of the matter that dominated in general Clark's discourse much more than with the political representatives of United States and the United Kingdom.

Unlike the Second Lebanon War, where the Israeli media tried to annihilate the war and transform it into a completely normal and natural event, that had to become a daily part of the lives of all Israelis. On the other hand, the US and UK political leaders did not seek to eradicate the war and cover it with banal public discourse. Rather than annihilation, in this case it was purification of the war, both morally and technically, pointing out the flawless and accurate weapons. It is primarily General Wesley Clark who cleanses NATO's intervention by talking about precision bombs, flawless, bloodless and easy warfare, and points the most precision and technical convenience of weapons that were used during the conflict. His statements show purification rather than annihilation of war conflict.

Použitá literatura

Knižní zdroje:

- ALLAWAT, Dan, 2013. Larry Brown's Dirty Work: Telling the Truth About the Vietnam War Through Fiction. *War, Literature* [online]. 25, 1–7 [cit. 2019-04-05]. ISSN 10466967. Dostupné z: https://www.wlajournal.com/wlaarchive/25_1/Allawat.pdf
- BELL-FIALKOFF, Andrew, 2003. Etnické Čistky / Andrew Bell-Fialkoff ; [Z Angl. Orig. Přel. Viktor Faktor]. Praha: Práh.
- BROWNMILLER, Susan, 1975. *Against Our Will: Men, Women and Rape*. New York: Simon & Schuster. ISBN 978-0-671-22062-4.
- BULEY, Ben, 2007. *New American Way Of War: Military Culture A The Political Utility Of Force*. New York: Taylor & Francis. ISBN 978-0415429955.
- DRULÁK, Petr a kol., 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-385-7.
- DUNNIGAN, James F. a Albert A. NOFI, 2014. *Dirty Little Secrets Of The Vietnam War: Military Information You're Not Supposed To Know*. Thomas Dunne Books St. Martin's Press.
- DYSON, Stephen Benedict, 2009. *The Blair Identity: Leadership And Foreign Policy*. Brighton: Manchester University Press. ISBN 978-0719079993.
- GAVRIELY-NURI, Dalia, 2008. The 'metaphorical annihilation' of the Second Lebanon War (2006) from the Israeli political discourse. *Discourse* [online]. 19(1), 5–20 [cit. 2019-03-15]. DOI: 10.1177/0957926507083685. ISSN 09579265.
- HUYSMANS, Jef, 2002. Shape-Shifting NATO: Humanitarian Action and the Kosovo Refugee Crisis. *Review of International Studies* [online]. 28(3), 599–618 [cit. 2019-01-05]. ISSN 02602105. Dostupné z: <http://oro.open.ac.uk/4235/>
- IGNATIEFF, Michael, 2001. *Virtuální Válka*. Praha: Tiskárny MV. ISBN 80-7312-001-1.
- KERTON-JOHNSON, Nicholas, 2009. Justifying War in the Post-Cold War Era: Shifting Norms of International Society? *Defense* [online]. 25(4), 373–392 [cit. 2019-04-13]. DOI: 10.1080/14751790903416715. ISSN 14751798.

- KERTON-JOHNSON, Nicholas, 2011. *Justifying America's Wars: The Conduct And Practice Of Us Military Intervention*. New York: Routledge Taylor & Francis Group. ISBN 9780415642071.
- KŘÍŽ, Zdeňek. 2012. *Severoatlantická Aliance A Řešení Ozbrojených Konfliktů: Komparace Angažmá V Kosovu A Lybii*. Vol. 00050. Brno: Masarykova univerzita.
- LAFEBER, Walter, 2004. *America, Russia, and the Cold War, 1945–2002*. New York: McGraw-Hill, 2004. ISBN 978-0072849035.
- LARYŠ, Martin, 2007. Kosovský konflikt. In: ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAŘURA. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 112. ISBN 9788073251260.
- LONGHURST, Kerry Anne, 2004. *Germany And The Use Of Force*. Manchester: Manchester University Press. ISBN 0719067081.
- MAHINI, Ramtin Noor-Tehrani Noor, Erin BARTH a Jed MORROW, 2018. Tim O'Brien's 'Bad' Vietnam War: Going after Cacciato & Its Historical Perspective. *Theory and Practice in Language Studies* [online]. 8(11), 1582–1594 [cit. 2019-04-05]. ISSN 17992591. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Noor_Mahini/publication/329025603_Tim_O'Brien's_Bad_Vietnam_War_Going_after_Cacciato_Its_Historical_Perspective/links/5bf410e992851c6b27cc3ec0/Tim-OBriens-Bad-Vietnam-War-Going-after-Cacciato-Its-Historical-Perspective.pdf
- NATO, 2001. *NATO Handbook*. Brussels: NATO Office of Information Belgium. ISBN 9789284501465.
- PARIS, Roland, 2002. Kosovo and the Metaphor War. *Political Science Quarterly (Academy of Political Science)* [online]. 117(3), 423–450 [cit. 2019-05-09]. DOI: 10.2307/798263. ISSN 00323195. Dostupné z: <http://aix1.uottawa.ca/~rparis/Metaphor.pdf>
- PEARSON, Frederick S., 2016. GREGORY, Robert H, Jr: Clean Bombs And Dirty Wars. In: *Choice: Current Reviews For Academic Libraries* [online]. 53(12), 1843–1843 [cit. 2019-06-02]. Dostupné z: <https://www.kobo.com/gr/en/ebook/clean-bombs-and-dirty-wars>
- PELIKÁN, Jan, 1996. Srbsko a Černá Hora. *Slovanský přehled*. 1, 23–43. ISSN 0037-6922.

- SEYBOLT, Taylor B., 2007. *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*. Oxford: Oxford University Press. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=1487382>
- SLOAN, Elinor C., 2002. *The revolution in military affairs [electronic resource]: implications for Canada and NATO*. Montreal: McGill-Queen's University Press. ISBN 0773523634.
- *The Kosovo Report*, 2000. New York: Oxford University Press Inc. ISBN 0–19–924308–5. Dostupné také z: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf>
- VAŘURA, Vladimír a Tomáš ŠMÍD, 2007. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). ISBN 9788073251260.
- Waging modern war – An Interview with General Wesley K. Clark USA (Ret.), 2001. *RUSI Journal: Royal United Services Institute for Defence Studies* [online]. 146(6), 5–11 [cit. 2019-04-23]. DOI: 10.1080/03071840108446711. ISSN 03071847. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071840108446711>

Časopisné zdroje

- BLACK, Jeremy 2006. “The RMA Examined”. Online, 16. <https://forsvaret.no/ifs/IFS-Info-82006-The-RMA-Examined>.
- BROOKES, Andrew. 2000. “Hard European Lesson From The Kosovo Air Campaign”, 10. doi:IFS Info 2/2000. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/52042954.pdf>
- CONETTA, Carl, 2003. The Wages Of War: Iraqi Combatant And Noncombatant Fatalities In The 1991 Gulf War. In: *The Commonwealth Institute* [online]. 20. 10. 2003 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <http://www.comw.org/pda/0310rm8ap2.html>
- FREEDMAN, Lawrence, 2011. The Counterrevolution in Strategic Affairs. *Daedalus* [online]. 140(3), 16 [cit. 2019-07-14]. DOI: 10.1162/DAED_a_00095. ISSN 00115266. Dostupné z: https://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/DAED_a_00095

- HUMAN RIGHTS WATCH, 2000. The Crisis In Kosovo. *Hrw.org* [online]. 146(6), 5–11 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: https://www.hrw.org/reports/2000/nato/Natbm200-01.htm#P277_75054
- CHIPMAN, Donald. 2002. “General Short And The Politics Of Kosovo's Air War”. Online. *Air Power History* 49 (2): 30. <https://www.jstor.org/stable/26274314>.
- HAULMAN, Daniel L., 2015. The U.S. Air Force In The Air War Over Serbia, 1999. *Air Power History*. 62(2), 6–21.
- NOHRSTEDT, Stig Arne, KAITATZI-WITLOCK, Sophia, Rune OTTOSEN a Kristina RIEGERT, 2000. From the Persian Gulf to Kosovo – War journalism and propaganda. *European Journal of Communication* [online]. 15(3), 383–404 [cit. 2019-05-05]. ISSN 02673231. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/From-the-Persian-Gulf-to-Kosovo-%E2%80%94-War-Journalism-Nohrstedt-Kaitatzi-Whitlock/3b6a059b38c42dfbe3b75f37e6f543debfd112d>
- RASMUSSEN, Mikkel Vedby. 2004. “The Revolution In Military Affairs and The BoomerangEffect”. Online. Kodaň, 28. https://www.files.ethz.ch/isn/19255/Revolution_Military_Affairs.pdf.
- RHIANNON, Vickers. 2000. “Blair's Kosovo Campaign Political Communications, The Battle For Public Opinion And Foreign Policy”. Online. *Civil Wars* 3 (1): 55-70. doi:10.1080/13698240008402431.

Internetové zdroje

- BBC, 1999. Europe Civilian Deaths 'necessary Price'. *Bbc.co.uk* [online]. 31. 5. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/357355.stm>
- BLAIR, Tony, 1999. 1999: Tony Blair Kosovo Speech. In: *Youtube.com* [online]. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=KbzKq_d9-pI
- BRABEC, Michal, 2010. *Koncept RMA (Revolution In Military Affairs) jako změna povahy války*. Ostrava. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Martin Bastl.

- BUSH, W George. 2003. President Bush Outlines Progress in Operation Iraqi Freedom, Boeing Integrated Defence Systems Headquarters, St. Louis Missouri, 16. April 2003 [http://whitehouse.gov] (22 April 2004), § 20.
- CLARK, Wesley, 1999. „USA: NATO Chief Solana Kosovo Crisis Press Briefing”. In: *Youtube.com* [online]. 12. 4. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=hgZ0f4elxnY>
- CLINTON, Bill, 1999a. President Clinton's Address To The Nation On Kosovo (1999). In: *Youtube.com* [online]. 24. 3. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rLzPVYTF2oc&t=218s>.
- CLINTON, Bill, 1999b. President Clinton's Address To The Nation On Kosovo (1999). In: *Youtube.com* [online]. 10. 6. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CIN06lYofck&t=586s>
- CLINTON, Bill, 1999c. President Clinton's News Conference On Kosovo & Nato Action (1999). In: *Youtube.com* [online]. 19. 3. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1G9p44P4I2M>
- CLINTON, Bill, 1999d. Statement By President Clinton On Kosovo. In: *The White House Office Of The Press Secretary*. [online]. 24. 3. 1999 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bombkos.htm>
- FRONTLINE, 2000a. Frontline Interview: General Wesley Clark. *Pbs.org* [online]. 2000 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/kosovo/interviews/clark.html>
- FRONTLINE, 2000b. Frontline Interview: Tony Blair. *Pbs.org* [online]. 2000 [cit. 2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/kosovo/interviews/blair.html>
- MORAN, Michael, 2006. Without any question, KLA is a terrorist group. „Terrorist Groups And Political Legitimacy”. In: *Council On Foreign Relations* [online]. 16. 3. 2006 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/background/terrorist-groups-and-political-legitimacy>
- NATO, 1999. Press Release. *Nato.int* [online]. 30. 1. 1999 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-012e.htm>

- SOLANA, Javier, 1999a. NATO Secretary General following the Commencement of Air Operations. In: *NATO* [online]. 24. 3. 1999 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-041e.htm>
 - SOLANA, Javier, 1999b. NATO Secretary General. In: *NATO* [online]. 25. 3. 1999 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-042e.htm>
 - SOLANA, Javier, 1999c. Statement to the Press by the Secretary General at News Conference. In: *NATO* [online]. 1. 4. 1999 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-045e.htm>
 - SOLANA, Javier, 1999e. Statement by the NATO Secretary General Dr. Javier Solana on behalf of the North Atlantic Council. In: *NATO* [online]. 19. 2. 1999 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-020e.htm>
 - SOLANA, Javier. 1999d. Statement by Dr. Javier Solana, Secretary General Of Nato. In: *NATO* [online]. 23. 3. 1999 [cit. 2019-04-23]. Dostupné z: <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-040e.htm>
- WIKIPEDIA, 2001. Grdelica train bombing. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 2019-06-23]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Grdelica_train_bombing

Teze bakalářské práce

Zdůvodnění výběru tématu práce

Zásah NATO v Kosovu je doposud vnímán velmi kontroverzně a rozporuplně, zvláště proto, že operace nedostala mandát Rady bezpečnosti OSN. Právě intervence NATO v tomto konfliktu je pro svůj důvod, povahu i cíle považována za jednu z ‚nejčistších‘ humanitárních intervencí, které byly kdy vykonány. Cílem bylo mimo jiné vést válku ‚bezbolestně‘, přesně, bez většího rizika a s dosažením co nejmenšího počtu možných ztrát. Válka v Kosovu je současně příkladem výrazné fáze revoluce ve vojenství s použitím zbraní na nejvyšší technologické úrovni, které zahrnovaly chytré bomby naváděné laserem nebo přesné letecké protizemní střely.

Tato vojenská revoluce započala již v 80. letech, ale projevila se především v letech devadesátých a zásadním způsobem změnila prostředky vedení bojových operací. Během 78denní letecké kampaně bylo v Kosovu zasaženo 421 stálých a 520 strategických cílů s přesností vyšší než 99,6 %. Pouze třicet zásahů způsobilo ztráty na civilním obyvatelstvu a majetku, jejich politický dopad byl ovšem masivní. (Brookes 2000, str.6<) Válka v Kosovu je důkazem klíčového zlomu historického pohledu na způsob vnímání a vedení válečného konfliktu, který se stal předmětem mého dlouhodobého zájmu. Z těchto důvodů se budu tomuto tématu ve své práci podrobněji věnovat.

Předpokládaný cíl práce

Podstata vedení a vnímání války se po roce 1945 razantně změnila. Od jejího ukončení je na válku nahlíženo velmi negativně a odmítavě, včetně explicitního právního zákazu útočné války v Chartě OSN. Aby mohla být operace Spojenecká síla akceptována veřejností, bylo pro ni proto klíčové válku pomocí diskurzu metaforicky anihilovat. První hypotézou práce je předpokladu, že diskurzivní eliminace války v Kosovu byla vedena s poukazem a akcentem na technizaci, elektronizaci, systematizaci a komputerizaci, s cílem na bezpečnost celé operace, která měla být bezchybná a zcela precizní, přesně v intencích výše zmíněné fáze revoluce ve vojenství.

Ve druhém kroku ověří práce subhypotézu, že v diskurzu představitelů NATO jako multilaterální a „technizované“ organizace dominovala v rámci snahy o eliminaci války technická stránka věci výrazněji než u politických zástupců členských států, kteří se spíše odvolávali na humanitární záměr akce.

V rámci ověření obou hypotéz bude práce hledat odpovědi i na další výzkumné otázky: Proč právě při operaci v Kosovu byl položen tak zásadní důraz na minimalizaci vlastních ztrát? Jak tento faktor souvisí s povahou prováděných operací? Jak lze k operaci vztáhnout koncept „clean kill“ ?

Metodologie práce

Práce vychází z předpokladu, že diskuze politických elit/reprezentantů státu a vojenských představitelů má dominantní vliv na formování diskurzu ve společnosti. Na základě teoretického rámce ověřím, zda ve vztahu k zásahu NATO byly použity metafory zaměřené na potlačení a celkové zlehčení obrazu konfliktu, tedy vedoucí k diskurzivní anihilaci války. Jako příklad těchto metafor lze uvést spojení jako „chirurgicky přesné zásahy“ nebo obecnější konceptualizaci války jako hry. Pokusím se dokumentovat, že právě tento typ metafor byl využit jako odpověď na mezinárodní kritiku, která upozorňovala na destrukci civilního majetku a infrastruktury v Jugoslávii během bombardování, a posoudit jejich výsledný efekt.

Dataset, s nímž budu pracovat, tvoří výroky představitelů NATO a politických reprezentantů klíčových členských států. Postup je vystavěn na metodologii diskurzivní analýzy, jíž budou podrobeny výroky vojenských a politických představitelů aliance NATO, generála Wesleyho Clarka a generálního tajemníka Javieru Solany. Druhou součástí diskurzivní analýzy bude rozbor výroků politických představitelích klíčových členských států, konkrétně prezidenta USA Billa Clintona a u premiéra Velké Británie Tonyho Blaira. Výsledkem bude mimo jiné porovnání, zda mezi diskurzem představitelů NATO a představitelů členských států panovaly zásadnější rozdíly.

V práci odpovím na tyto výzkumné otázky.

1. Jaký byl konstruován diskurz u jednotlivých politických a vojenských aktérů?
2. Byla výraznou součástí diskurzu snaha o normalizaci nebo anihilaci války s využitím metaforických vyjádření, které lze vztáhnout k technologické revoluci ve vojenství, zobecnitelné pod metaforický koncept „clean kill“?
3. Existovaly zásadní rozdíly v diskurzu mezi politickými a vojenskými představiteli?

Základní charakteristika tématu

Od skončení druhé světové války dochází ke snaze anihilovat válku pomocí diskurzu. Válka se stává čím dál tím více problematickou a nelegitimní. Proč se tedy státy snaží diskurzivně anihilovat válku, co je k tomu vede, je to stále legitimní? Politický diskurz nemusí být brán jako vědomá propagace války, nemusí být chápán jako centralizovaná snaha válku zlehčit. V současnosti dochází k tomu, že válka a její průběh jsou převáděny na nějaké symboly, které jsou snadněji akceptovatelné publikem a mají svoje usazení. Jelikož politické elity ví, že válka je ničivá a obvykle má destruktivní dopady, převádí konflikty na nějaké symboly, které jsou snadněji akceptovatelné publikem. Význam použití metafor nám za cíl zjemní a zlehčí celého konfliktu.

Ve své práci poukáži na to, jak aplikace speciálních diskurzivních mechanismů může normalizovat válku, nebo obecně řečeno, jak můžou diskurzivní mechanismy ospravedlnit, legitimizovat a očistit použití síly. Pokusím se zjistit, jak se pomocí diskurzu podařilo vojenským a politickým představitelům NATO a americkým a britským elitám podařilo transformovat vojenský zásah v Kosovu do oprávněné a zcela legitimní akce.

Bakalářská práce se bude zabývat konceptem „clean kill“ jako metaforickou konceptualizací konfliktem beze ztrát a aplikuje jej na války v Kosovu v roce 1999. Koncept typicky charakterizují tzv. chirurgicky přesné zásahy a válka zaměřená na nervový systém společnosti, spíše než vedená proti vojenským jednotkám. Text představí tuto fázi revoluci ve vojenství, vysvětlí okolnosti zásahu NATO v Kosovu, včetně kontextu debat o humanitární intervenci. Následně provede diskurzivní analýzu výroků představitelů NATO a klíčových členských států.

Předpokládaná struktura práce

1. Úvod
2. Hlavní kontury revoluce ve vojenství v 90. letech 20. století
3. Koncept „clean kill“, konflikt beze ztrát a diskurzivní anihilace války s důrazem na technizaci, elektronizaci a komputerizaci
4. Přehled politické situace v Kosovu před zásahem NATO a v jeho průběhu
5. Vojenská strategie: podoba a cíle intervence
6. Analýza diskurzu představitelů NATO a klíčových členských států: diskurzivní anihilace války v politické praxi
7. Závěr

Základní literatura

1. BIEBER, F., & DASKALOVSKI, Z. (2009). Understanding the war in Kosovo. London, Routledge. ISBN 0203500733
2. BULEY, B. (2008). The new American way of war: military culture and the political utility of force. London, Routledge.
3. BYTYÇI, E. (2015). Coercive diplomacy of NATO in Kosovo. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publ. ISBN 9781443872720
4. GREGORY, R. H. (2015). Clean bombs and dirty wars: air power in Kosovo and Libya. Lincoln, NB, Potomac Books. ISBN 9781612347318 <http://public.eblib.com/choice/publicfullrecord.aspx?p=4004089>.
5. IGNATIEFF, M., & DVOŘÁKOVÁ, D. (2001). Virtuální válka/ Michael Ignatieff ; [přeložila Daria Dvořáková]. Praha, Themis. ISBN 8073120011.
6. KERTON-JOHNSON, N. (2012). Justifying America's wars: the conduct and practice of US military intervention. Abingdon, Oxon, Routledge. ISBN 9780203861677.
7. KRÍŽ, Z. (2012). Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů. Komparace angažmá v Kosovu a Libyi. ISBN 9788021061453.

8. LEPGOLD, J. (1998). NATO's Post-Cold War Collective Action Problem. INTERNATIONAL SECURITY. 23, 78-106.
9. THOMAS, N., MIKULAN, K., & PAVLOVIČ, D. (2008). Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001. Praha, Grada. ISBN 9788024723754.
10. WALLANDER, C. A. (2000). Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War. INTERNATIONAL ORGANIZATION. 54, 705-736.